
BOSNA I HERCEGOVINA

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice

*Agencija za ravnopravnost spolova
Bosne i Hercegovine*

BOSNIA AND HERZEGOVINA

Ministry for Human Rights and Refugees

*Gender Equality Agency of
Bosnia and Herzegovina*

I Z V J E Š T A J

o realizaciji Okvirne strategije za provedbu Konvencije o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbul ska konvencija) u Bosni i Hercegovini (2015 – 2018)

Izvještajni period: juli 2015 - decembar 2016

decembar, 2016. godine

SADRŽAJ

SADRŽAJ.....	2
SAŽETAK.....	6
UVOD.....	10
I NARATIVNI IZVJEŠTAJ O PROVEDBI OKVIRNE STRATEGIJE	13
I.1. STATEŠKI CILJ 1: Osigurati sveobuhvatnu, djelotvornu i inkluzivnu prevenciju nasilja nad ženama i nasilja u porodici.....	13
I.1.1. Poticati i promovirati kreiranje rodnoosjetljivih politika i rodnoodgovornih budžeta na svim nivoima vlasti.....	13
I.1.2. Provoditi ciljane i djelotvorne programe prevencije nasilja nad ženama i nasilja u porodici, uključujući ranjive i marginalizirane grupe	15
I.1.3. Provoditi djelotvorne kampanje podizanja svijesti za prepoznavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.....	17
I.1.4. Uskladiti programe i udžbeničku politiku s principima ravnopravnosti spolova	19
I.1.5. Osigurati kontinuiranu edukaciju službenika u organima državne uprave policijskim agencijama, zdravstvenim i ustanovama socijalne zaštite, te obrazovnim ustanovama o prepoznavanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici i obavezi prijavljivanja nasilja	20
I.1.6. Provoditi prilagodene programe rada sa počiniteljima nasilja nad ženama i nasilja u porodici	23
I.1.7 Osigurati rodnoosjetljivo, angažovan i odgovorno izvještavanje medija o nasilju nad ženama i nasilju u porodici i pravima za žrtve nasilja	24
I.1.8. Poticati privatni i sektor informaciono-komunikacijskih tehnologija (IKT) na prevenciju nasilja nad ženama i nasilja u porodici	24
I.1.9. Uključiti vjerske zajednice u podizanje svijesti o nasilju nad ženama i nasilju u porodici kao društveno neprihvatljivom ponašanju te sprečavanje neprihvatljivih opravdanja za nasilje ...	25
I.1.10 Uključiti organizacije civilnog društva u podizanje svijesti o nasilju nad ženama i nasilju u porodici kao društveno neprihvatljivom ponašanju te sprečavanje neprihvatljivih opravdanja za nasilje, s posebnim akcentom na ranjive i marginalizirane grupe	26
I.2. STRATEŠKI CILJ 2: Uspostaviti multidisciplinarni i koordiniran sistem zaštite žrtava nasilja nad ženama i nasilja u porodici u skladu sa Konvencijom Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici	28
I.2.1. Uskladiti normativno pravni okvir kojim se osigurava opšta i specijalizovana zaštita i podrška žrtvama nasilja sa standardima koje propisuje Konvencija	28
I.2.2. Uskladiti institucionalni okvir za osiguranje zaštite i podrške žrtvama nasilja sa odredbama Konvencije.....	30
I.2.3. Unaprijediti multidisciplinarni pristup u pružanju zaštite i podrške žrtvama nasilja u skladu sa odredbama i kriterijima Konvencije	33
I.2.4 Alocirati adekvatne resurse nadležnim subjektima za pružanje zaštite i podrške žrtvama	35
I.2.5 Povećati dostupnost informacija o instrumentima zaštite i podrške za sve žrtve nasilja	36
I.2.6 Osigurati zaštitu i podršku stranim žrtvama nasilja nad ženama i nasilja u porodici.....	37

I.2.7	Osigurati zaštitu i podršku žrtvama nasilja nad ženama i nasilja u porodici koje su državljanke BiH u inostranstvu	37
I.3.	STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijediti pretpostavke za kažnjavanje počinilaca nasilja nad ženama i nasilja u porodici i osigurati pristup pravdi žrtvama	39
I.3.1.	Uskladiti krivično zakonodavstvo sa odredbama Konvencije.....	39
	<i>Usklađivanje zakonodavstva</i>	<i>41</i>
I.3.2.	Uskladiti građansko zakonodavstvo sa odredbama Konvencije	41
I.3.3.	Provoditi edukativne kampanje kojima bi se ohrabrilo prijavljivanje djela nasilja nad ženama i nasilja u porodici	42
I.3.4.	Unaprijediti odgovor policijskih službenika u slučajevima nasilja nad ženama i nasilja u porodici, primjenu zaštitnih mjera i provođenje istraga	43
I.3.5.	Unaprijediti programe edukacije za tužioce i sudije	44
I.3.6.	Osigurati pretpostavke za dosljednu primjenu propisa i obezbjeđenje zaštite svjedoka	45
I.3.7.	Osigurati pristup besplatnoj pravnoj pomoći svim žrtvama nasilja	45
I.3.8.	Osigurati pretpostavke za nadoknadu štete žrtvama nasilja	46
I.3.9.	Uskladiti propise o međunarodnoj pravnoj pomoći sa odredbama Konvencije	47
I.4.	STRATEŠKI CILJ 4: Unaprijediti okvir za kreiranje i praćenje provedbe integrisanih i rodnoosjetljivih politika za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici	48
I.4.1.	Definisati jedinstvenu metodologiju za prikupljanje administrativnih podataka o nasilju nad ženama i nasilju u porodici	48
I.4.2	Razviti kapacitete institucija da evidentiraju i koriste podatke o nasilju nad ženama i nasilju u porodici	48
I.4.3	Provesti istraživanje o rasprostranjenosti nasilja nad ženama i nasilja u porodici	49
I.4.4.	Osigurati konsultacije sa nevladinim sektorom i marginaliziranim grupama	50
I.4.5.	Podnosići redovne izvještaje o implementaciji Strategije i razmjerama i posljedicama nasilja nad ženama svim zainteresiranim stranama	50
II.	PREPORUKE	52
III.	IZVORI.....	54

SKRAĆENICE

ADS BiH	Agencija za državnu službu BiH
ARS BiH	Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine
BPK	Bosansko-podrinjski kanton
CEST FBIH	Centar za edukaciju sudija i tužilaca FBiH
DEI	Direkcija za evropske integracije
DKP	Diplomatsko – konzularna predstavnštva
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FIGAP	Finansijski mehanizam za implementaciju Gender akcionog plana
FMUP	Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova
FUP	Federalna uprava policije
GAP BiH	Gender akcioni plan Bosne I Hercegovine za period 2013.-2017.
GCRS	Gender centar Republike Srpske
GCFBiH	Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine
IKT	Informaciono-komunikaciona tehnologija
KS	Kanton Sarajevo
MFS EMMAUS	Međunarodni forum solidarnosti – EMMAUS
MLJPI	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine
MO	Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine
MS	Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine
MUP RS	Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske
MVP BiH	Ministarstvo vanjskih poslova Bosne i Hercegovine
NATO	Sjevernoatlantski savez
NVO	Nevladina organizacija
NS RS	Narodna skupština Republike Srpske
OSCE	Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju
PS BIH	Parlamentarna skupština BiH
PK	Posavski kanton
RS	Republika Srpska
SBK	Srednjobosanski kanton
SIPA	Državna agencija za istrage i zaštitu
SOC	Sarajevski otvoreni centar
UN Women	UN agencija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena
UN	Ujedinjene nacije
UNDP	Razvojni program Ujedinjenih nacija
UNFPA	Populacijski fond Ujedinjenih nacija
UNSCR	UN Rezolucija Vijeća sigurnosti 1325 “Žene, mir I sigurnost”
USAID	Američka agencija za međunarodni razvoj
VE	Vijeće Evrope

VM BiH
ZoRS
ZHK

Vijeće ministara BiH
Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini
Zapadnohercegovački kanton

SAŽETAK

Bosna i Hercegovina je 07. 11. 2013. godine ratificovala **Konvenciju Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici** (Istanbulска konvencija). U skladu s obavezama preuzetim ratificiranjem Konvencije, Vijeće ministara BiH je na 16. sjednici održanoj 23. 07. 2015. godine, donijelo **Odluku o usvajanju Okvirne strategije za provedbu Konvencije o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini za period 2015 – 2018** (Okvirna strategija).

U izvještajnom periodu **bilježimo napredak** u postizanju većine ciljeva i mjera. Zabilježen je **pozitivan trend povećavanja** broja dostavljenih pravnih akata Agenciji za ravnopravnost spolova BiH na mišljenje o usklađenosti sa ZORS-om. Od 2013 do kraja 2016 godišnji broj izdatih **Mišljenja se povećao se za tri puta**. Donošenjem rodno-osjetljivih politika u svim sektorima postavljaju se temlji **uspješnije prevencije nasilja i napretka u stanju ravnopravnosti spolova u BiH**.

U Okvirnoj strategiji, nevladine organizacije prepoznate su kao strateški partneri koji imaju značajnu ulogu u prevenciji i zaštiti žrtava rodno zasnovanog nasilja. **ARSBiH / MLJPI** je pripremila **Odluku o kriterijima za dodjelu grant sredstava** za podršku izgradnji partnerstva između nevladinih organizacija i nadležnih institucija za provođenje Istanbulske konvencije za 2016. godinu i **odabrala izvođače-nevladine organizacije** za implementaciju projekata u ukupnoj vrijednosti grantova od 50.000 KM. Projekti doprinose saradnji između nevladinih organizacija i nadležnih institucija, efikasnijoj prevenciji i zaštiti žrtava rodno zasnovanog nasilja, a samim tim i efikasnijoj implementaciji Okvirne strategije u BiH s posebnim akcentom **na podršku vulnerabilnim skupinama**.

ARS BiH je kontinuirano djelovala sa međunarodnim partnerima u cilju usmjeravanja provedbe projekata međunarodnih donatora u smjeru implementacije Okvirne strategije. Tako je u izvještajnom periodu intenziviran rad nevladinog sektora na implementaciji ciljeva Okvirne strategije a u **koordinaciji ARS BiH** kroz **Zajednički upravni odbor USAID-SIDA-UN Women** projekata, pri čemu je nevladim organizacijama za rad na prevenciji i zaštiti od rodno zasnovanog nasilja do sada alocirano preko **650 hiljada KM** sredstava švedske SIDE u okviru SIDA-UN Women projekta **“Standardi i angažman za suzbijanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici u BiH”**.

U oblasti prevencije, **ekonomsko i psihosocijalno osnaživanje žena** bili su jedan su od **najdjelotvornijih i najodrživijih alata** u borbi protiv rodno zasnovanog nasilja. Zabilježena je i značajna aktivnost na **prevenciji i jačanju svijesti među školskom omladinom** a nevladin sektor bio je veoma aktivan na provođenju **kampanja u javnosti za skretanje pažnje na problem nasilja nad ženama i potrebu prijavljivanja**. U okviru kampanje „16 dana aktivizma“ 2016. godine, bilježimo najveći broj aktivnosti do sada - **160** predviđenih javnih i zagovaračkih aktivnosti u organizaciji gender institucionalnih mehanizama i nevladinog sektor, što znači, **čak deset događanja dnevno!**

U okviru kontinuirane **eduakacije profesionalaca** u organima državne uprave, policijskim agencijama, zdravstvenim i ustanovama socijalne zaštite, te obrazovnim ustanovama od strane gender-mehanizama, agencija za državnu službu kao i **sektorskih programa edukacije**

profesionalaca od strane nadležnih ministarstava, u izvještajnom periodu je **održano blizu 60 edukacija** kojima je obuhvaćeno preko **1700 osoba**. Kada se tome dodaju programi edukacije koje implementiraju nevladine organizacije i međunarodni partneri, broj obučenih **prevazilazi 2200 profesionalaca**.

Zabilježen je i napredak u uspostavljanju strukturiranog i institucionalizovanog partnerstva sa nevladnim sektorom. **ARS BIH / MLJPI** 17. decembra 2015. godine potpisala **Sporazum o saradnji sa Sigurnom mrežom** - mrežom 22 nevladine organizacije, iz cijele BiH, koja okuplja i svih devet sigurnih kuća.

Brojnost zakona, podzakonskih akata, javnih politika i **podjela nadležnosti u BiH** još uvijek ima za posljedicu **različite prakse** koje rezultiraju **nejednakosću u ostvarivanju prava na zaštitu** ali i u **dostupnosti** pomoći i podrške. Postojeći kapaciteti Sigurnih kuća u BiH su **sedam puta manji** od standarda propisanog Istanbulskom konvencijom a pravni status i finansiranje sigurnih kuća još uvijek predstavlja gorući problem u FBiH. U oblasti zaštite još uvijek preostaje zadatak usklađivanja sa standardima iz Konvencije u oblasti informisanja žena o dostupnim oblicima podrške i pomoći, kao i **uspostavljanje kriznih centara za žrtve seksualnog nasilja**.

U FBiH (bez SBK) u 2015. godini bilo je 1.427 prijava slučajeva nasilja u porodici, što je **približno broju prijava** u odnosu na 2014. godinu. Broj podnesenih izvještaja o počinjenom krivičnom djelu nasilja u porodici (podaci kantonalnih MUP-ova) bio je 771, što u odnosu na prethodne godine predstavlja **smanjenje**.

U FBIH broj presuda u predmetima nasilja u porodici je u 2015 godini povećan za oko 20 % u odnosu na 2014. godinu ali je primjetno **dvostruko smanjanje izrečenih kazni zatvora** za to krivično djelo. I dalje se u najvećem broju određuju **uslovne kazne**, kojih je u 2015. godini bilo **za trećinu više nego 2014.**

U RS bilježimo trend **smanjenja** izrečenih mjera **psihosocijalnog tretmana** koji je 2015 **upola manji nego 2014**, uz približno jednak broj slučajeva nasilja. U FBIH je u istom periodu zabilježen pozitivan trend **povećanja** izrečene zaštitne mjere **obaveznog psihosocijalnog tretmana**. Međutim, **ukupni broj** izrečenih zaštitnih mjera od strane sudova u FBiH je **za trećinu manji nego 2014.** godine.

U izvještajnom periodu bilježimo napredak u FBIH u kojoj su uspostavljeni **osnovi za održivost multidisciplinarnog pristupa**, na način da postoji jasna zakonska obaveza: donošenja Strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici, obaveza donošenja kantonalnih programa mjera, formiranja koordinacionih tijela i multisektorskih timova i potpisivanja protokola. **Većina kantona je do sada odgovorila na sve ili neke od ovih zakonskih obaveza** a obuke i rad na osposobljavanju mehanizama su kontinuirani.

U nastojanju da se metodologije prikupljanja podataka o nasilju na entitetskom nivou usklade, kako bi podaci na nivou BiH bili kompatibilni, **ARS BIH / MLJPI** je u izvještajnom periodu uz podršku **UN Women** izradila **Prijedlog indikatora za praćenje provođenja Konvencije**.

Kao značajan korak u smislu razvoja kapaciteta institucija za evidentiranje i korištenje podataka o nasilju, u **FBiH** je pokrenuta **baza podataka** o nasilju u porodici i uspostavljen je **informacioni sistem** koji omogućava unos podataka o prijavama nasilja u porodici od strane policije, praćenje

zaštitnih mjera od strane centara za socijalni rad, smještaj u sigurne kuće od strane nevladinih organizacija koje imaju sigurnu kuću, te pozive na SOS-telefon 1265.

S ciljem iznalaženja dodatnih finansijskih sredstava i uspješnije koordinacije i konzistentne probedbe Okvirne strategije, **ARS BiH / MLJPI** je preduzela **proaktivni pristup** prema donatorima i partnerima. Na tragu ranijeg uspješnog primjera namicanja donatorskih sredstava za implementaciju GAP BiH, koje je rezultiralo uspostavljanjem i implementacijom 5,5 miliona KM vrijednog finansijskog mehanizma za provedbu Gender akcionog plana (**FIGAP**), **ARS BiH / MLJPI** je ostvarila uspješnu saradnju sa USAID-m koji je predvidio 1,75 milion dolara za MLJPI, od čega je 750 hiljada dolara predviđeno za borbu protiv rodno zasnovanog nasilja. Proaktivni pristup ARS BiH rezultirao je i ostalim značajnim uspjesima, kao što su -

- uspostavljanje mehanizma **redovne koordinacije predstavnika međunarodne zajednice-donatora** u oblasti ravnopravnosti spolova i
- **formiranje zajedničkog upravljačkog mehanizma** dvaju najvećih projekata za borbu protiv nasilja nad ženama u BiH - **“Standardi i angažman za suzbijanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici u BiH”** (1.5 mil USD) kojeg podržava SIDA i „**Jačanje kapaciteta institucija za ravnopravnost spolova u BiH za rješavanje rodno zasnovanog nasilja**“ (750,000 USD) finansiranog iz granta USAID-a MLJPI. Pomenuti projekti će dati dodatni impuls sistematičnjem i koordinisanjem pristupa implementaciji Okvirne strategije u narednom periodu.

Izazovi u provođenju Okvirne strategije

Vlada RS je 7. 8. 2015. godine obavijestila Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH o Zaključku Vlade RS da **ne prihvata provođenje usvojene Okvirne strategije u RS**. Potom, u odgovoru na dopis za dostavu informacija o provedbi Okvirne strategije, 20. 10. 2016. godine Vlada RS se pozvala na pomenuti Zaključak te organi RS nisu dostavili tražene podatke. Činjenica da Okvirna strategija nije prepoznata u RS kao obavezujuća javna politika **onemogućava njenu konzistentnu, efikasnu i koordiniranu implementaciju na teritoriji cijele BiH**.

Pored toga, **nije formirano koordinaciono tijelo** za provedbu Okvirne strategije, a predviđeni programi i mjere **još uvijek nisu integrисани u planove rada većine institucija** odgovornih za provedbu. Zbog toga još uvijek nije moguće pratiti pojedinačni napredak implementatora i ukupan progres u provedbi Strategije. Prevazilaženje ovog problema je prioritet u narednom izvještajnom periodu.

U izvještajnom periodu potpisana je **Sporazum o grantu USAID-a Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH, u iznosu od 1,75 miliona dolara** u okviru kojega je 750.000 dolara je predviđeno za implementaciju Okvirne strategije. U cilju **promptne realizacije pomenutog granta** u svrhu provedbe Okvirne strategije, Agencija je odmah po potpisivanju izvršila analizu i procjenu potreba u sektoru, realizovala opsežne i kontinuirane konsultacije sa relevantnim akterima a posebno gender-mehanizmima u vezi identifikacije prioriteta i modaliteta provedbe, i finalizirala projektni dizajn, budžet i radni plan za projekt **„Jačanje kapaciteta institucija za ravnopravnost spolova za rješavanje rodno zasnovanog nasilja“** finansiran iz USAID granta.

Međutim, formalni aspekti zaključivanja granta **trajali su duže od očekivanog, što je u znatnoj mjeri usporilo željeni intenzitet provedbe Okvirne strategije u izvještajnom periodu**. Razlog je

vrsta pomenutog granta Vlade SAD, „**Government to Government Grant**“, što predstavlja novost u dosadašnjoj praksi međunarodne pomoći BiH. Naime, u toku 2016. godine **ARS BiH** je

- vršila kontinuirane, minuciozne i opsežne pregovori sa USAID-om u vezi finalizacije projektnog prijedloga i budžeta prema USAID pravilima koji je nekoliko puta modifikovan zbog promjene kursa dolara;
- realizovani su veoma kompleksni zahtjevi USAID-a u vezi procjene kapaciteta MLJPI i ARS BiH za apsorpciju i realizaciju sredstava koja je uključivala seriju posjeta USAID evaluatora, popunjavanje desetine stranica upitnika, intervjuje, prikupljanje i prezentaciju dokumentacije i uvida u radne i administrativne procese ministarstva;
- ARS BiH je na traženje USAID razvila i USAID-ovim pravilima prilagodila neophodne dokumente kao što su pravilnici ARS BiH o javnim nabavkama i grantovima;
- dodatno vrijeme do otpočinjanja granta oduzeo je i USAID-ov zahtjev za izmjenom potписанog Sporazuma o grantu USAID-a MLJPI , koji je morao biti odobren od strane Vijeća ministara BiH.

U vrijeme zaključenja ovog izvještaja ARS BiH čeka konačno potpisivanje „Implementation Letter“ (Ugovora) za otpočinjanje realizacije granta.

Preporuke

Osim što pruža podatke o progresu i postojećem stanju, Izvještaj donosi i najvažnije preporuke, proistekle na osnovu iskustva u provedbi, od kojih, pored ostalih, treba izdvojiti sljedeće:

- ✓ **Okvirna strategija** treba biti prepoznata od svih nivoa vlasti u BiH kao strateško-programski dokument koji određuje prioritete i aktivnosti u provedbi Istanbulske konvencije.
- ✓ **Uspostaviti tijelo za upravljanje i koordinaciju** provedbom Okvirne strategije
- ✓ Integrirati prioritete, ciljeve i aktivnosti iz Okvirne strategije **u programe rada organa izvršne vlasti**.
- ✓ Ujednačiti pravna rješenja u entitetskom zakonodavstvu u domenu **pravnog tretiranja** nasilja u porodici i nasilja nad ženama
- ✓ Hitno izvršiti izmjene i dopune Zakona o zaštiti od nasilja u porodici FBiH kojim će se jasno definisati **način osnivanja, pravni status sigurnih kuća i način finansiranja** privremenog zbrinjavanja žrtava nasilja u sigurnoj kući.
- ✓ Inovirati regulatorni okvir, kako bi se većem broju stručnjaka/institucija pružila mogućnost provođenja obaveznog **psihosocijalnog tretmana**, što bi unaprijedilo i intenziviralo korištenje ove važne zaštitne mjere.

UVOD

Bosna i Hercegovina je 07. novembra 2013. godine postala 6. zemlja članica Vijeća Evrope koja je ratificirala **Konvenciju Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici** (Istanbulска konvencija).

U skladu s obavezama preuzetim ratificiranjem Istanbulске konvencije, Vijeće ministara BiH je na 16. sjednici održanoj 23. 07. 2015. godine, donijelo Odluku o usvajanju **Okvirne strategije za provedbu Konvencije o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini za period 2015 – 2018** (Okvirna strategija).

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH je predložilo usvajanje Okvirne strategije radi osiguranja dosljedne, kvalitetne i djelotvorne provedbe ove konvencije Vijeća Evrope. Agencija za ravnopravnost spolova BiH zadužena je da izvještava Vijeće ministara BiH o provedbi Okvirne strategije.

Opseg i vremenski okvir Okvirne strategije djelimično se podudara sa **entitetskim strategijama** – Strategijom za suzbijanje nasilja u porodici u RS 2014 – 2019 i Strategijom FBIH za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2013 – 2017 – koje prate provođenje Istanbulске konvencije u dijelu nasilja u porodici. Okvirna strategija, koja osim nasilja u porodici, tretira i **nasilje nad ženama** uopšte, što je obaveza po Istanbulskoj strategiji, predstavlja stoga **nužan i sveobuhvatan okvir** koji pruža strateške prioritete koji odgovaraju onima koji su definisani entitetskim strategijama ali i strateške programe za koje su odgovorne institucije na nivou Bosne i Hercegovine, kao članice VE i kao zemlje koja je Istanbulsku konvenciju ratifikovala.

Strateški ciljevi Okvirne strategije

Okvirna strategija predstavlja sveobuhvatan strateški dokument kojim se definiše način provedbe Istanbulске konvencije u BiH i usklađivanja pravnog i institucionalnog okvira sa odredbama Konvencije, prioriteti u oblasti prevencije i borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, odgovorne institucije, kao i okvir za praćenje provedbe i izvještavanje o provedbi Strategije, a samim tim i Konvencije.

Strategija sadrži set mjera koje će nadležni organi u BiH provesti do 2018. godine radi ostvarivanja **četiri strateška cilja**, i to:

1. Osigurati sveobuhvatnu, djelotvornu i inkluzivnu prevenciju nasilja nad ženama i u porodici,
2. Uspostaviti multidisciplinarni i koordinirani sistem zaštite žrtava nasilja nad ženama i u porodici u skladu s Konvencijom Vijeća Evrope,
3. Unaprijediti pretpostavke za kažnjavanje počinilaca nasilja nad ženama i nasilja u porodici i osiguranja pristupa pravdi žrtvama, i
4. Unaprijediti okvir za kreiranje i praćenje provedbe integriranih i rodnoosjetljivih politika za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Struktura izvještaja

Akcionim planom Godišnjeg programa rada Vijeća ministra BiH za 2016. godinu predviđeno je da u IV kvartalu Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH podnese Vijeću ministara BiH Godišnji

izvještaj o provedbi Okvirne strategije. Obzirom da je ovo prvi Izvještaj o provedbi Okvirne strategije, isti obuhvata period od donošenja Odluke o usvajanju Okvirne strategije, 23. 7. 2015. godine do četvrтog kvartala 2016. godine.

Izvještaj je strukturiran iz tri osnovna dijela. Prvi dio, u kojem pružamo narativni izvještaj o implementaciji strategije, strukturiran je iz četiri navedena strateška cilja a sačinjen je na osnovu monitoringa ARS BiH / MLJPI, iz informacija koje je ARS BIH / MLJPI prikupila od strane relevantnih aktera provedbe Okvirne strategije i analize relevantnih izvještaja, dokumenata, medijskih izvještaja i pojava.

Nakon sekcije u kojoj pružamo narativni izvještaj o implementaciji, slijedi dio u kojima sumarno donosimo preporuke za prioritete aktivnosti u narednom periodu, koje su proistekle iz iskustva dosadašnje provedbe strategije i koje su komplementarne sa aktivnostima i ciljevima formulisanim u tekstu Strategije. U trećem dijelu sadržan je spisak izvora na osnovu kojih je načinjen ovaj Izvještaj.

Napominjemo da izrazi u Izvještaju koji su radi preglednosti dati u jednom gramatičkom rodu, bez diskriminacije se odnose i na muškarce i na žene.

Ograničenja izvještaja

ARS BiH / MLJPI se u izradi ovog Izvještaja suočila sa ograničenjima **političke i metodološke prirode**.

Vlada Republike Srpske je 7. 8. 2015. godine obavijestila Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH o Zaključku Vlade RS da **ne prihvata provođenje usvojene Okvirne strategije u Republici Srpskoj**. Potom, u odgovoru na dopis Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH od 29. 9. 2016 za dostavu informacija o provedbi Okvirne strategije, Ministarstvo za ekonomski odnose i regionalnu saradnju RS se pozvalo na pomenuti Zaključak Vlade RS te organi RS nisu dostavili tražene podatke. Stoga ovaj izvještaj **ne sadrži informacije o provedbi Okvirne strategije od strane organa RS**.

Činjenica da Okvirna strategija nije prepoznata u RS kao obavezujuća javna politika onemogućava njenu konzistentnu, efikasnu i koordiniranu implementaciju na teritoriji cijele BiH, što predstavlja i ograničavajući faktor za izvještavanje.

Pored toga, **nedostatak empirijskih podataka o početnom stanju**, kao i **indikatora** čije bi kontinuirano praćenje pružilo podatke o učinjenom progresu, predstavljaju **metodološka ograničenja** vezano za izvještavanje o implementaciji Strategije. Naime, sveobuhvatno istraživanje o prevalenci nasilja u BiH urađeno je 2013. godine, a naredno je planirano tek u narednom izvještajnom periodu, nakon čega ćemo moći utvrditi određene linije trenda.

Stoga smo kao informaciju o baznom stanju u ovom izvještaju prezentovali statističke podatke o pojavama nasilja, dostavljene od strane Vlade FBiH – GC BIH, kao i statističke podatke o nasilju u RS, preuzete sa web stranice Ministarstva porodice, omladine i sporta RS. Osim kao informacija o baznom stanju, ovi podaci bi trebali omogućiti poređenje ovog i narednog izvještajnog perioda.

Kako bi prevazišla nedostatak baznih pokazatelja, ARS BiH je intenzivno pristupila pripremnim aktivnostima izvještavanja po **Upitniku GREVIO komiteta** kao i uvođenju **EU Indeksa ravnopravnosti spolova** čije je uvođenje u BiH planirano u narednom izvještajnom periodu i čije će praćenje omogućiti da se iz godine u godinu utvrdi progres, kao i upoređivanje sa drugim zemljama u okruženju i šire.

I NARATIVNI IZVJEŠTAJ O PROVEDBI OKVIRNE STRATEGIJE - Postignuti rezultati prema strateškim ciljevima

U ovom dijelu Izvještaja dat je pregled najvažnijih rezultata koji su postignuti u izvještajnom periodu u odnosu na planirane strateške ciljeve i strateške programe unutar tih ciljeva.

I.1. STATEŠKI CILJ 1: Osigurati sveobuhvatnu, djelotvornu i inkluzivnu prevenciju nasilja nad ženama i nasilja u porodici

I.1.1. Poticati i promovirati kreiranje rodnoosjetljivih politika i rodnoodgovornih budžeta na svim nivoima vlasti

MLJPI i ARS BiH u okviru svojih nadležnosti potiču i promovišu kreiranje rodnoosjetljivih politika na način kreiranja okvirnih strateških dokumenata kojima se doprinosi ravnopravnosti spolova i postizanju uslova za prevenciju nasilja nad ženama. U izvještajnom periodu ministarstvo je -

- preduzelo aktivnosti za izradu **Strategije za ljudska prava i osnovne slobode**, koja treba biti završena do kraja 2016. godine.
- preduzelo aktivnosti u cilju usklađivanja **Zakona o zabrani diskriminacije** s pravnom stečevinom EU. PS BiH je 28.7.2016. usaglasila i **usvojila Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije**. Prema mišljenju DEI, Zakon je djelimično usklađen sa odredbama Direktive Vijeća 2000/43/EZ, Direktive Vijeća 2000/78/EZ, Direktive 2006/54/EZ, Direktive Vijeća 2004/113/EZ i Direktive Vijeća 79/7/EEZ. Sačinjen je Izvještaj o pojavama diskriminacije sa Akcionim planom za 2015. godinu.
- usvojilo **Plan za izradu Strategije za borbu protiv diskriminacije u BiH**, nominovana radna grupa za izradu ove Strategije.

Pored toga, u okviru amandmana na **Zakon o sportu BiH**, koji su nastali u saradnji zastupnice Predstavničkog doma PSBiH, **Maje Gasal - Vražalica** sa SOC-om, a koji su u konačnici i usvojeni, po prvi put u BiH regulisano je pitanje ravnopravnog učešća žena u **Vijeću za sport**, te **zabranu diskriminacije** po svim osnovima uključujući i invaliditet, starosnu dob, seksualnu orientaciju i rodni identitet kao i spolne karakteristike, te uvođenje rodno odgovornog budžetiranja u ovoj oblasti

Usklađivanje zakona sa principima ravnopravnosti spolova

U svjetlu činjenice da je, u skladu sa GAP BiH 2013 – 2017, i ZORS-om, kreiranje rodnoosjetljivih zakona obaveza **svih organa uprave na svim nivoima vlasti**, organi uprave kontinuirano dostavljaju **ARS BIH/MLJPI** nacrte propisa koje pripremaju na **mišljenje o usklađenosti sa ZORS-om**. U izvještajnoj periodu ARS BiH/MLJPI je zaprimila preko 50 zahtjeva za mišljenja na propise i dostavila ukupno isto toliko Mišljenja o usaglašenosti sa ZORS-om, od kojih su mnoga, prema potrebi, sadržavala i preporuke za dodatno usklađivanje i uvođenje principa ravnopravnosti spolova u zakone i politike.

U posljednje vrijeme institucije pokazuju sve veću opredjeljenost i zainteresovanost za obavezu usklađivanja novih i postojećih zakona sa ZORS-om, kao što se vidi i iz boksa sa strane ovog teksta. Agencija za ravnopravnost spolova BiH u svim relevantnim i primjerenim mjestima uključuje pitanja ravnopravnosti i zabrane diskriminacije na osnovu spola i spolne orientacije. Donošenjem rodno-osjetljivih politika u svim sektorima postavljaju se temlji uspješnije prevencije nasilja i povećanja ravnopravnosti spolova.

ARS BiH/MLJPI je izradila **Informaciju o usaglašenosti nacrta zakonskih akata i drugih propisa sa ZORS-om u 2015. godini**, koju je dostavila Generalnom sekretarijatu VM BiH u januaru 2016. godine.

Analizirajući informacije prikupljene od organa na nivou BiH, a relevante su za kreiranje politika kojima se doprinosi ravnopravnosti spolova i postizanju uslova za prevenciju diskriminacije i nasilja nad ženama, potrebno je istaći i sljedeće:

- **Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova** donijela je Odluku o usklađivanju normativnih akata i o imenovanju kontakt-osoba za pitanja ravnopravnosti spolova koja je usklađena sa **ZORS-om**.
- Svi individualni podaci koje prikupljaju **Agencija za statistiku BiH (BHAS)**, kao i ostale statističke institucije u BiH su **disagregirani po spolu**. U naredni finansijski plan, BHAS će ugraditi i rodno osjetljivo budžetiranje.

U **FBiH** takođe je nastavljen trend usvajanja zakona i politika koje doprinose ravnopravnosti spolova i kreiranju povoljnog okruženja za smanjenje rodno zasnovane diskriminacije i nasilja.

- U okviru javne rasprave o **Nacrtu zakona o hraniteljstvu u FBiH**, GC **FBiH** dostavio je Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike Mišljenje na Nacrt zakona,. U mišljenju je predloženo uvođenje i slučajeva u kojima je određena uvjetna osuda, kao i slučajeva u kojima je počiniocu nasilja u porodici izrečena neka od mjera zaštite. U tom smislu, u smetnje za obavljanje hraniteljstva bile bi uvedene uvjetne osude koje su određene počiniocu, kao i zaštitne mjere ukoliko su određene počiniocu nasilja u porodici. Ovakvo rješenje je potrebno jer statistički podaci pokazuju da se i dalje za krivično djelo nasilja u porodici, počiniocima određuju uvjetne osude.
- Konkretni programi prevencije provode se od strane nivoa vlasti koji su najbliži krajnjem korisniku. Tako je **Nacrtom Strategije za oblast invaliditeta u FBIH** (2016-2021) predviđen Specifični cilj 7. pod nazivom “*Sprečavati svaki oblik iskorištavanja, zlostavljanja i nasilja osoba s invaliditetom*”. U okviru ovog cilja traži se dosljedna primjena postojećih strategija borbe protiv trgovine ljudima, provođenje Zakona o zaštiti od nasilja u porodici FBIH sa fokusom na osobe s invaliditetom kao i izrada odgovarajućih izvještaja u tom

- *U 2011. godini Agenciji je dostavljen na mišljenje samo jedan akt s ciljem usklađivanja sa ZORS-om,*
- *u 2012 dostavljeno je pet*
- *2013 - 2015 godišnji broj mišljenja iznosio je između 30 - 35*
- *2016 broj materijala koji su dostavljeni Agenciji povećao i približno iznosi oko 40-45*

pravcu. To u osnovi zahtijeva pripremu programa u ovoj oblasti i njihovo uključivanje u postojeću Strategiju za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici (2013-2017) („Službene novine Federacije BiH“, broj 22/13) kako bi se pratilo stanje o položaju osoba s invaliditetom u okviru cjelokupne problematike suzbijanja nasilja i trgovine ljudima jer se smatra da su one najugroženija kategorija po ovom pitanju i samim time su žrtve najvećih zloupotreba.

Rodno odgovorno budžetiranje

U oblasti rodno odgovornog budžetiranja, kao važnog instrumenta za postizanje ravnopravnosti spolova i prevenciju rodno zasnovane diskriminacije i nasilja, implementirane su sljedeće aktivnosti:

- **MLJPI** je provelo **rodno odgovornu budžetsku analizu** odabranih sektora, odnosno programa MLJPI. Analiza je provedena je tokom decembra 2015. i januara 2016. godine. Osnovni cilj analize bio je utvrditi koliko sektori i programi u okviru Ministarstva primjenjuju principe ravnopravnosti i da li se prilikom planiranja i raspodjele budžeta vodi računa o potrebama žena i muškaraca – krajnjih korisnika/ca programa koji se finansiraju s ciljem održivog povratka u BiH. Analiza sadrži preporuke za unapređenje rodno odgovornih baza podataka, te rodno odgovornog pristupa programskom budžetiranju, koji se može primijeniti na sve sektore Ministrastva.
- Rodno odgovorno budžetiranje u Budžetu FBiH se sprovodi na temelju odluka Vlade Federacije BiH, V. broj 1144/2013, („Sl. novine FBiH“, broj: 85/13) i V.broj 547/2016, („Sl. novine FBiH“, broj: 19/16).

I.1.2. Provoditi ciljane i djelotvorne programe prevencije nasilja nad ženama i nasilja u porodici, uključujući ranjive i marginalizirane grupe

Školska omladina u fokusu

Prevencija nasilja posebno je djelotvorna ukoliko se djelovanje vrši prema djeci i omladini u školskom uzrastu. U okviru ove oblasti, aktivnosti su naročito intenzivirane na kantonalmom nivou, kako slijedi:

- U izvještajnom periodu je u PK implementiran projekt „**Prevencija vršnjačkog nasilja i rodno zasnovanog nasilja u osnovnim školama**“ putem kojeg su djeci, nastavnicima i roditeljima pruženi instrumenti, znanja i vještine kako bi aktivno sudjelovali u uspostavi adekvatnih odgovora na rizike od vršnjačkog nasilja i rodno zasnovanog nasilja. Radi se o nastavku projekta koji je u periodu 2014.-2015. implementiran i u USK, SBK , te u šest škola u RS.
- U januaru 2016. godine iz štampe je izašao i priručnik „**Prevencija vršnjačkog nasilja i rodno zasnovanog nasilja u osnovnim školama**“ kojeg je realizovala „**IN-Fondacija**“ Banja Luka, i koji je distribuiran širom BiH.
- U okviru školskih preventivnih programa se u **HNK** realizuju aktivnosti čiji je cilj povećati društvenu svijest o nasilju u porodici i oblicima nenasilnog ponašanja.

- I u **SBK** se poduzimaju adekvatne mjere u školama koje, pored ostalog, uključuju seminare i okrugle stolove za uposlenike u obrazovnom sastavu SKB na temu nasilja među učenicima, vršnjačkog nasilja i nasilja u porodici. U ovom kantonu od 2013. godine se primjenjuje **Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi za SKB**, u kojem se nalaze i pojmovi nasilja u porodici radi podizanja svijesti učenika i lakšeg prepoznavanja ovog oblika nasilja, ukoliko mu budu izloženi. Škole imaju formirane timove u čijem su sastavu nastavnici, stručni suradnici, roditelji i predstavnici učenika koji razmatraju pojedine žalbe, pojavne slučajeve nasilja i slične situacije te ih preventivno rješavaju ili prijavljuju nadležnim službama.
- U **BPK** sve osnovne i srednje škole u okviru rada planiraju i provode aktivnosti rada sa učenicima ali i sa nastavnim osobljem u okviru individualnog i kolektivnog stručnog usavršavanja kroz Godišnje planove i programe.

Ekonomsko i psihosocijalno osnaživanje žena koje vode ka ekonomskoj neovisnosti žena te većim mogućnostima u obezbjeđivanju vlastitih izvora primanja jedan su od najdjelotvornijih i najodrživijih alata u borbi protiv rodno zasnovanog nasilja

U izvještajnom periodu su takođe otvorene dvije značajne aktivnosti u oblasti prevencije nasilja a koje se sastaoje u razvoju i provođenju **zagovaračkih aktivnosti** s ciljem uključivanja modula o sprječavanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici u nastavne planove i programe srednjih škola u SBK i Kantonu 10 koje će implementirati **Asocijacija XY Sarajevo** i **Medica Zenica** uz finansijsku podršku **SIDE/UN Women**. Aktivnosti obuhvataju rad sa mladima (momcima i djevojkama), profesorima/cama, pedagozima, uključujući i one koji dolaze iz ranjivih i marginaliziranih grupa. Aktivnosti će se provoditi u periodu septembar/oktobar 2016 godine – decembar 2018 godine.

Ekonomsко osnaživanje kao alat prevencije

U cilju smanjivanja ekonomske ovisnosti žena, koja predstavlja jedan od prepoznatih razloga zaštožrtve nasilja ostaju sa počiniteljima nasilja, u izvještajnom periodu realizovani su programi ekonomskog i psihosocijalnog osnaživanja žena, kao što su:

- **Fondacija „Udružene žene“** iz Banjaluke, pokrenula je **Fond za ekonomsko osnaživanje žena** koji pomaže ženama koje su preživjele nasilje i nudi nova rješenja za unapređenje njihovog života, kako bi započele novi i ljepši život bez nasilja. Donatorsko veče za formiranje Fonda održano je 15.09.2016. godine, a podržale su ga mnogobrojne ličnosti iz javnog i političkog života, kompanije, predstavnici institucija, nevladinih organizacija i medija. Prisutni su imali priliku da doniraju novac za Fond, kao i da kupe predmete koji su bili izloženi na donatorskoj večeri, a koje su izradile štićenice Sigurne kuće za smještaj žena i djece žrtava nasilja.
- Program ekonomskog i psihosocijalnog osnaživanja žena u realizaciji „**Medica**“ Zenica, koji je prošlo preko 57 polaznica, u Edukativnom centru „Medica“ Zenica i u ruralnim sredinama. Polaznice su takođe i materijalno podržane paketima opreme za nastavak samostalnog rada i privređivanja. Tokom **Prvog sajma ženskog poduzetništva**, koji je održan u Zenici

17.09.2016. godine, predstavljeni su i proizvodi nastali u okviru programa ekonomskog osnaživanja i Neformalne mreže žena iz ruralnih sredina ZDK.

- U okviru svojih programskih aktivnosti **NVO „Vive žene“** u periodu od januara 2016. organizuje psihosocijalno-edukativni rad za četiri grupe žena na području općine **Bratunac**, mjesne zajednice **Suha, Cerska, Konjević Polje i Kravica**. Grupe se održavaju jedanput mjesечно. Program rada uključuje edukaciju i jačanje žena u ruralnim zajednicama na teme: nasilje u porodici i nasilje nad ženama, ekonomsko osnaživanje, prava iz različitih oblasti, uloga u lokalnoj zajednici i sl.
- **Fondacija lokalne demokratije** Sarajevo kontinuirano provodi programe prevencije nasilja kroz djelovanje Sigurne kuće, Centra za žene i Centra za besplatnu pravnu pomoć. Realizovano je niz edukacija za srednje škole medicinskih usmjerjenja, i sarajevske mjesne zajednice kao i grupni rad – psihosocijalna podrška djeci žrtava nasilja u sarajevskim općinama **Novi Grad i Iličić**.

SOS-telefon za prevenciju nasilja

Značajan oblik prevencije predstavljaju **SOS telefoni**, dostupni tokom 24 sata za pružanje pomoći i savjetovanje žrtvama nasilja u porodici i zajednici.

Od 2008. godine, na inicijativu GC FBIH, na snazi je Memorandum o saradnji između GC FBUG, Centra za socijalni rad Jajce, nevladinih organizacija: „Fondacija lokalne demokratije“ – Sarajevo, Udruženje građana „Vive Žene“ – Tuzla, Udruženje „Žene sa Une“ – Bihać, Udruženje građana „Medica“ – Zenica i Udruženje „Žena BiH“- Mostar. Na ovaj način uspostavljen je jedinstven SOS telefon 1265 za područje Federacije BiH. Na SOS telefonu rade operaterke koje su završile specijalne edukativne programe za rad sa žrtvama nasilja u porodici. Troškove kratkog koda 1265 prema Regulatornoj agenciji za komunikacije osigurava GC FBIH, dok naknade za rad operaterki osiguravaju nevladine organizacije, a pozivi prema SOS telefonu su osigurani tokom 24 sata i besplatni. Pozivom na telefon 1265 osobe mogu prijaviti nasilje, dobiti podršku, razumijevanje, savjet kako se zaštитiti od nasilja, kao i informacije kome se obratiti za pomoć u slučajevima istog.

Takođe, jedinstveni **telefon za za pomoć i podršku preživjelima ratnog silovanja i seksualnog nasilja u BiH** i članovima njihovih porodica - 080 02 23 34 – aktivan 24 sata na području cijele Bosne i Hercegovine.

I.1.3. Provoditi djelotvorne kampanje podizanja svijesti za prepoznavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici

Istraživanja ukazuju da u BiH 90% građana izražava visok stepen svjesnosti o problemu nasilja u porodici ali da još uvijek 45% građana nasilje u porodici smatra privatnim problemom¹ Ukoliko se ovome doda podatak da 80% ispitanika smatra da je, u određenim situacijama, udaranje člana porodice opravданo, jasno je da su kampanje podizanja svijesti o nasilju u porodici još uvijek izuzetno značajne i potrebne. Zbog te činjenice **ARS BiH/MLJPI** i gender mehanizmi u saradnji sa partnerima iz civilnog društva i međunarodne zajednice su intenzivirali su zagovaračke aktivnsoti i kampanje podizanja svijesti o problemu nasilja.

¹ K. Sesar, "Istraživanje o uzrocima nasilja u porodici", Sarajevo, 2012

- Centralna kampanja relevantna za rodno zasnovano nasilje je „**16 dana aktivizma protiv nasilja na osnovu spola**“ koja počinje svakog 25. novembra, u okviru koje **ARS BiH/MLJPI** i entitetski gender-mehanizmi vrše podjelu bijelih vrpca predstavnicima zakonodavne i izvršne vlast. U okviru kampanje, **VM BIH** je pokazalo svoju opredjeljenost za nultu toleranciju prema nasilju nad ženama.
- U okviru predsjedavanja BiH Komitetom ministara VE kao jedan od glavnih prioriteta prepoznata je implementacija Istanbulske konvencije. Među najvažnijim događajima tokom predsjedavanja bila je Konferencija na visokom nivou „**Monitoring i implementacija Istanbulske konvencije – nove sinergije**“, o primjeni Istanbulske konvencije. Konferencija je održana u organizaciji ARS BIH/MLJPI uz podršku MIP BiH, i VE – Odjela za borbu protiv nasilja nad ženama. Na Konferenciji, održanoj u Sarajevu 20. 10. 2015. godine je učestvovalo preko 200 učesnika, članova zemalja članica VE i predstavnici domaćih i regionalnih institucija za ljudska prava i ravnopravnost spolova.
- U Federaciji BiH se okviru realizacije Strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici prati se provođenje i organizacija kampanja, nadležnih institucija i nevladinih organizacija. Primjetno je **prisustvo teme nasilja u porodici** ne samo u periodu obilježavanja „16 dana aktivizma“ nego tokom cijele godine. S tim u vezi, evidentirano je šest promotivnih kampanja, 138 događaja i 375 medijskih objava. Pojedine tv i radio stanice imaju i redovne emisije posvećene ovoj temi kao što je set televizijskih emisija **Goražde TV** o temi nasilja uključujući različite aspekte.
- U cilju zagovaranja i praćenja procesa izmjene člana 35 Zakona o zaštitu od nasilja u porodici FBiH, realizovana je kampanja „**Nasilje prema ženama i nasilje u porodici – opštedoruštvena osuda**“ kojom je obuhvaćeno i donošenje podzakonskog akta **Kriteriji i standardi za osnivanje, rad i finasiranje sigurnih kuća u FBiH**. Pored toga, tokom novembra 2015, **SOC** je organizovao **uličnu akciju “RECIMO NE”**, ispred zgrade Federalnog parlamenta. Na uličnoj akciji su bile prisutne polaznice **Feminističke škole Žarana Papić**, predstavnice nevladinih organizacija, kao i zainteresirana javnost i mediji. Ovim putem su predstavnici/e organizacija civilnog društva odlučno i udruženo podigli glas protiv nasilja nad ženama i problemima sa kojima se sigurne kuće suočavaju. Organizovano je i više javnih rasprava i press konferencijskih saradnji sa drugim organizacijama civilnog društva sa ciljem da se podigne svijest javnosti o problemu nasilja nad ženama i nezavidnom stanju u kojem se nalaze sigurne kuće. Na ovu temu je realizovan i prijedlog javne politike: **Finansiranje i osnivanje sigurnih kuća u Federaciji BiH-Ka konkretnim rješenjima**, koji nudi rješenje nevladinih organizacija za problem finansiranja sigurnih kuća.
- **SOC** i **Medica Zenica** su u Sarajevu, Istočnom Sarajevu i Zenici realizovali veliku bilbord-kampanju „**Zaustavimo nasilje nad ženama, implementirajmo Istanbulsку konvenciju**“,

Čak deset događanja dnevno! U okviru kampanje "16 dana aktivizma protiv nasilja na osnovu spola" 2016. godine bilježimo najveći broj aktivnosti do sada - 160 predviđenih javnih i zagovaračkih aktivnosti u organizaciji gender institucionalnih mehanizama i nevladinog sektora

20 bilborda sa ciljem podizanja svijesti o problemu nasilja, s porukom o zaustavljanju svih oblika nasilja i pozvali da se nasilje prijavljuje. Takođe, upriličena su dva čitanja drame „**Sedam**“ od strane zastupnica i zastupnika Parlamenta FBIH i to 26. novembra povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama i 8. marta povodom Međunarodnog dana žena.

- Kroz regionalni program „**Udruženim naporima – ka novim evropskim standardima**“ realizovana je kampanja Fondacije "Udružene žene" Banja Luka i partnerskih organizacija, "Žena BiH" Mostar, "Medica" Zenica, "Lara" Bijeljina, "Prava za sve" Sarajevo i "Budućnost" Modriča kojom se zalagalo za punu primjenu Istanbulske konvencije. Kampanja je bila usmjerena na informisanje građanki i građana, poslanica i poslanika, zastupnica i zastupnika o njenom sadržaju, kao i potrebama usaglašavanja i primjene politika, strategija i zakona sa Konvencijom. Osim partnerskih organizacija, u Kampanji su učestvovali organizacije članice **Sigurne mreže BiH** i **Ženske mreže BiH**.
- U Mostaru je u okviru kampanje 16 dana aktivizma **NVO „Žena BiH“** realizovala uličnu akciju koja je imala za cilj da podigne svijest o problemu nasilja u porodici i o načinima kako žrtve mogu ostvariti svoja prava. U Hercegovini je, takođe, kroz kampanju „**1 milijarda ustaje**“, provedena kampanja o problemima nasilja i problemima sa kojima se susreću subjekti zaštite u osiguranju pomoći i podrške žrtvama, prvenstveno sigurne kuće, zbog nedostatka finansijskih sredstava i odgovarajuće zakonske regulative. .
- U sjeveroistočnoj Bosni, tuzlanska NVO „**Vive žene**“ realizovala je u novembru i decembru 2015. radionice za psihosocijalne grupe, učenike osnovnih škola, studente Pravnog fakulteta u Tuzli, multidisciplinarnih timova/mreže za podršku žrtvama/svjedocima ulične akcije uz dijeljenje promo-materijala, kao i okrugli sto u saradnji sa organizacijom „**Žene ženama**“. U okviru kampanje **članovi komisije za jednakopravnost spolova Skupštine TK** su posjetili sigurnu kuću a u saradnji sa ambasadom Velike Britanije u BiH realizovana je povodom 8. marta kampanja sa fokusom na ekonomsko osnaživanje žena kao i u okviru problema nasilja u porodici i nasilja nad ženama.
- **UN Women** su se kao i do sada uključile u kampanju protiv nasilja nad ženama kroz dijeljenje priča/iskustava muškaraca koji kroz svoj rad i svakodnevne aktivnosti doprinose suzbijanju rodnih stereotipa i problema nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Osvjetljene su značajne građevine u BiH narandžastu boju u **Sarajevu, Mostaru, Banjoj Luci i Travniku**. Unaprijedeno je znanje studenata/tica iz četiri bosanskohercegovačka grada – **Sarajevo, Tuzla, Mostar i Banja Luka** o uzrocima i posljedicama nasilja, pravnom i zakonodavnom okviru u BiH, te o situaciji i stvarnim slučajevima kroz rad sigurnih kuća u okviru kampanja „**UNiTE**“ i „**16 dana aktivizma**“.

I.1.4. Uskladiti programe i udžbeničku politiku s principima ravnopravnosti spolova

ARS BIH / MLJPI je u izvještajnom periodu od zaprimila Zahtjev **SOC-a** za ispitivanje povrede ZORS-a gdje je navedeno kako Univerzitet u Sarajevu na diplomama, koje izdaje po završetku prvog, drugog i trećeg ciklusa studija, ne koristi rodno osjetljiv jezik i da se titule na diplomama pišu isključivo u muškom rodu. U vrlo kratkom roku **ARS BIH / MLJPI** utvrdila je diskriminaciju te izdala preporuku za otklanjanje diskriminacije u jeziku nadležnom Ministarstvu civilnih poslova

BiH. Slijedom ove predstavke, i u skladu sa ustavnim nadležnostima, **GC FBiH** je pokrenuo Inicijativu za usklađivanje Pravilnika o korištenju akademskih titula i sticanju naučnih i stručnih zvanja na visokoškolskim ustanovama u KS („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 34/08), čiji sastavni dio čini Spisak akademskih titula, naučnih i stručnih zvanja koja se mogu sticati na visokoškolskim ustanovama u KS i Pravilnika o sadržaju javnih isprava koje izdaju visokoškolske ustanove u KS sa ZORS-om. Cilj ove inicijative je da prilikom izdavanja diploma na svim visokoškolskim ustanovama u KS omogući dodjeljivanje akademskih titula, naučnih i stručnih zvanja kako u muškom, tako i u ženskom rodu. Nedostatak rodne osjetljivosti u nazivu akademskih titula prisutna je i na ostalim školskim i visoko-školskim ustanovama u BiH.

Usklađivanje programa i udžbeničke prakse u obrazovnom sistemu kantona u Federaciji BiH s principima ravnopravnosti spolova vrši se na osnovu odluka i zaključaka **Koordinacije ministara obrazovanja i nauke FBiH**. Imenovano je **Vijeće za usklađivanje udžbeničke politike FBiH** koje koordinira usklađivanje, a na osnovu **Uputstva za stručnu procjenu rukopisa udžbenika**. Jedan od standarda stručne procjene rukopisa je i jednakopravnost spolova.

Federalno ministarstvo obrazovanja provelo je **analizu usklađenosti Nastavnog plana i programa Federacije BiH** sa ZORS-om, a prilikom odobravanja udžbenika vrši se također analiza njihove usklađenosti sa ovim zakonom.

Ipak, da u ovoj oblasti posao još uvijek nije do kraja završen govore i posljednji izvještaji koji navode da su u školstvu još uvijek u upotrebi pojedini udžbenici u kojima postoje primjeri kršenja ljudskih prava, diskriminacije žena, stereotipima, predrasuda baziranim na inferiornosti ženskog i superiornosti muškog spola kao što su udžbenika „Vjeronauka za 6. Razred osnovne škole“, M.Čatović, El Kalem, Sarajevo 2003 i „Čitanka za 8. i 9. razred osnovne škole“, Šekara, Ličina, Stefanović i Gaković, Zavod za udžbenike, Istočno Sarajevo, 2005².

P R E P O R U K E

- ✓ Intenzivirati kontrole i ne odobravati školsku upotrebu udžbenika čijim se sadržajem krše ljudska prava, koji sadrže rodnu i diskriminaciju zasnovanu na seksualnoj orientaciji, stereotipe i predrasude bazirane na inferiornosti ženskog i superiornosti muškog spola

I.1.5. Osigurati kontinuiranu edukaciju službenika u organima državne uprave policijskim agencijama, zdravstvenim i ustanovama socijalne zaštite, te obrazovnim ustanovama o prepozavanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici i obavezi prijavljivanja nasilja

Propisima u BiH regulisana je obaveza pružanja profesionalne obuke za tzv. subjekte zaštite u sklopu prevencije nasilja nad ženama i nasilja u porodici. **ARS BIH / MLJPI** i entitetski **gender-centri** provode povremene obuke o nasilju nad ženama. Ove edukacije nemaju obavezujući niti kontinuiran karakter za profesionalne pružaoce usluga zaštite od nasilja u porodici i u najvećoj mjeri su u zavisnosti od nebudžetskih, donatorskih sredstava.

² Prema studiji „Odgovor institucija, ustanova i preduzeća u sprječavanju diskriminacije žena u BiH“, (ICVA, Sarajevo, decembar 2013)

Oblast ravnopravnosti spolova integrisana je u program obuka državnih službenika na temu ljudskih prava koji realizuje **ADS BIH**, međutim program obuke ne sadrži temu posvećenu rodno zasnovanom nasilju. U izvještajnom periodu organizovano je osam obuka koje se odnose na ljudska prava, obuke su bile na temu: *Ustavna zaštita ljudskih prava i građanskih sloboda, Medijacija kao metoda alternativnog rješavanja sporova, Prevencija i zaštita od diskriminacije, Mobing (e-kurs), Seksualno uzneniranje, Mobing i zaštita od mobinga (blended learning)* na kojim je prisustvovalo 150 učesnika. Pored toga, 2016. godine usvojen Akcioni plan za obrazovanje o ljudskim pravima (2016-2019. godina) Agencije za državnu službu BiH koji takođe uključuje i temu ravnopravnosti spolova a tema rodno zasnovanog nasilja biće uključena u idućem izvještajnom periodu.

Analize opetovano pokazuju da profesionalci mjerodavni za izvršenje krivičnih sankcija u oblasti rodno zasnovanog nasilja još uvijek nisu dovojno obučeni. Stoga su u FBiH doneseni su **sektorski programi edukacije profesionalaca** od strane nadležnih ministarstava, kako slijedi.

- **Federalno ministarstvo zdravstva** donijelo je resursni paket „**Jačanje odgovora zdravstvenog sistema na rodno zasnovano nasilje u Federaciji Bosne i Hercegovine**“ u svrhu unapređenja odgovora zdravstvenog sistema na sve oblike rodno zasnovanog nasilja, uključujući seksualno nasilje u ratu u BiH. Resursni paket se sastoji iz dva dijela, i to: opšteg dijela koji sadrži situacionu analizu, pregled međunarodnog pravnog okvira, kao i domaćeg pravnog okvira u vezi sa rodno zasnovanim nasiljem, te posebnog dijela dokumenta koji sadrži medicinska i stručna poglavlja koja trebaju olakšati rad zdravstvenih profesionalaca u pristupu i tretiranju svih pitanja vezanih za rodno zasnovano nasilje. Do sada je provedeno 27 obuka na kojima je prisustvovalo 900 osoba.
- **Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova** je donijelo **program obuke policijskih službenika** koji je pohađalo oko 200 policijskih službenika. Takođe, na policijskoj akademiji je donesen **Program obuke za primjenu propisa iz oblasti nasilja u porodici i vođenja elektronskih evidencijskih – baza podataka**. Održano je 17 obuka na kojima je prisustvovalo oko 700 policijskih službenika, socijalnih radnika i predstavnika NVO-a.
- **Federalno ministarstvo rada i socijalne politike** donijelo je **program obuke socijalnih radnika**, te je na četiri edukacije prisustvovalo oko 100 socijalnih radnika. Također su provedene edukacije za oko 100 predstavnika zavoda za zapošljavanje kako bi se na adekvatan način iskoristili programi zapošljavanja žrtava nasilja. Kroz dva programa edukacije državnih službenika održane su četiri edukacije na kojima je prisustvovalo oko 150 državnih službenika.
- Također, postoji i program obuke koji je donijelo Federalno **ministarstvo obrazovanja i nauke**, prema kojem je edukovano oko 100 polaznika, te program obuke nosilaca pravosudnih funkcija, gdje je na pet edukacija prisustvovalo oko 120 sudija, tužilaca i stručnih saradnika.

Profesionalci mjerodavni za izvršenje krivičnih sankcija u oblasti rodno zasnovanog nasilja još uvijek nisu dovoljno obučeni. Stoga su u FBiH su doneseni su sektorski programi edukacije profesionalaca od strane nadležnih ministarstava.

- **ADS FBIH** je u izvještajnom periodu provodila obuke na temu „Nasilje u porodici“ i „Zakon o ravnopravnosti spolova“ za uposlene u federalnim i kantonalnim organima uprave.
- **Kantonalna ministarstva obrazovanja** donose Planove edukacije u kojima je omogućeno podizanje svijesti iz oblasti prevencije ravnopravnosti spolova, nasilja nad ženama i u porodici, uključujući saradnju sa drugim državnim tijelima i institucijama te nevladnim organizacijama. Kroz ovaj vid edukacije službenici ministarstava stiču znanja, sposobnosti i vještine kako kroz školski sistem i u školama prepoznati razne oblike nasilja (uključujući i učenike-žrtve) na koji način preduzeti odgovarajuće mjere i mehanizme prevencije i prijave nadležnim institucijama, ujedno pružajući zaštitu i podršku žrtvama i svjedocima svih oblika nasilja.

Nevladine organizacije su u izvještajnom periodu bile značajni pružaoci usluga obuke državnih službenika i profesionalaca.

- „**Vive žene**“, „**Medica**“, „**Udužene žene**“ i **ACED Banja Luka** u okviru projekta „*Osiguranje pristupa pravdi za svjedoke/žrtve kroz jačanje postojećih i uspostavljanje novih mreža podrške svjedocima u BiH*“ provodili su edukaciju profesionalaca iz različitih institucija za podršku svjedocima/žrtvama. Edukacija je organizovana za 20 grupa i 328 profesionalaca iz ukupno 15 kantona/regija i Brčko distrikta. Na edukacijama su učestvovali predstavnici pravosuđa, policije, centara za socijalni rad, centara za mentalno zdravlje, nevladinih organizacija. Edukacija se sastoji iz tri modula po tri dana (ukupno devet dana), tokom 2016. završena su dva modula za sve grupe, dok će treći modul biti proveden u 2017.
- U izvještajnom periodu „**Medica**“ je započela edukaciju zdravstvenih radnika o stres i trauma senzitivnom pristupu prema žrtvama seksualnog i rodno zasnovanog nasilja. Učesnici dolaze iz 3 kantona (USK, ZDK, SBK). Održana su dva modula Treninga za trenere na kojima je prisustovalo ukupno 38 učesnika (28 žena i 10 muškaraca).

U okviru projekta podržanog od **SIDE**, a kojeg implementira **UN Women** u izvještajnom periodu su nastavljene značajne aktivnosti na daljem usavršavanju službenika/ca u organima državne uprave, policijskim agencijama, zdravstvenim i ustanovama socijalne zaštite, te obrazovnim ustanovama o prepoznavanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici i obavezi prijavljivanja nasilja relevantnih profesionalaca i to –

- Mapirane su potrebe i razvijeni okvirni planovi za edukaciju na nivou kantona u SBK i Kantonu 10; u sedam (7) lokalnih zajednica **Livno, Drvar, Vitez, Jajce, Istočno Sarajevo, Zvornik, Višegrad, te Distriktu Brčko**.
- Podržane su i aktivnosti GC FBiH i GC RS na unaprijeđenju trening-paketa, vodiča i edukaciji službenika/ca u organima državne uprave, policijskim agencijama, zdravstvenim i ustanovama socijalne zaštite, te obrazovnim ustanovama na nivou kantona, te lokalnih zajednica u SBK i **Kantonu 10 u FBiH**, 5 (pet) lokalnih zajednica **Istočno Sarajevo, Zvornik, Višegrad, Milići i Bratunac u RS**. Realizacija obuka će uslijediti u narednom izvještajnom periodu a raspisan je i poziv za nevladine organizacije za implementaciju obuke u **Distriktu Brčko**.

I.1.6. Provoditi prilagođene programe rada sa počiniteljima nasilja nad ženama i nasilja u porodici

U izvještajnom periodu je u FBiH je pripremljen prijedlog **Pravilnika o načinu provođenja psihosocijalnog tretmana počinilaca nasilja u porodici u FBiH**. Prijedlog je upućen relevantnim institucijama na razmatranje i davanje mišljenja. Međutim, **Federalno ministarstvo pravde** je na tekst Prijedloga Pravilnika dostavilo negativno mišljenje, te stoga isti nije donesen. S tim u vezi, **Federalno ministarstvo rada i socijalne politike** trenutno radi na potrebnim korekcijama i usklađivanju Pravilnika sa odredbama zakona. Trenutno su za provođenje ove zaštitne mjere ovlašćene ustanove primarne zdravstvene zaštite (domovi zdravlja, centri za mentalno zdravlje, specijalističke konsultativne psihijatrijske službe pri zdravstvenim ustanovama) u saradnji sa centrima za socijalni rad, te potencijalno bolnice ukoliko zdravstveno stanje počinjoca nasilja zahtijeva hospitalizaciju. Ovakvim rješenjem se educiranim stručnjacima iz drugih institucija i nevladinog sektora ograničava provođenje tretmana počinitelja nasilja kao zaštitne mjere.

U izvještajnom periodu nevladine organizacije, poput „Vive Žene“, Fondacije lokalne demokratije ili „Budućnost“ ili „Medica“ su u okviru redovnih aktivnosti realizovale psihosocijalni tretmani-individuelni i grupni prema utvrđenoj metodologiji struke i usaglašeni sa relevantnim ministarstvima. Ovi tretmani su na dobrovoljnoj osnovi, u okviru individualnog tretmana ili partnerskog/porodičnog tretmana. S obzirom da se radi o dobrovoljnem tretmanu, nerijetko se dešava da motiv počinitelja nasilja za tretmanom postoji samo dok je njegova supruga u sigurnoj kući, na tretman se pristaje dok se supruga ne vrati i nakon povratka se od tretmana uglavnom odustaje.

Korištenje psihosocijalnog tretmana, kao veoma važne preventivne mjere, uveliko bi bilo intenzivirano i prošireno ukoliko bi se u provođenje obavezne zaštitne mjere uključili i iskusni i stručni pojedinci i NVO-i, što prema trenutnom regulatornom oviru nije predviđeno.

GC FBiH je podržao i 22 grupe samopomoći u KS, BPK, ZHK, HNK i SBK. Kroz grupe samopomoći, koje predstavljaju dobrovoljni tretman, pomoći je zatražilo oko 180 polaznika. U izvještajnom periodu su takođe otpočele aktivnosti na edukaciji profesionalaca za provođenje ovog tretmana, kao što je prethodno pomenuto u sekciji # 1.1.5. U okviru projekta UN Women, koji finansira Sid “**Standardi i angažman za suzbijanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici u BiH**“ podržane su aktivnosti **GC FBiH** na formiranju i provođenju osamnaest (18) grupa samopomoći sa počiniocima nasilja u porodici, po jedna u svakoj od 18 lokalnih zajednica na teritoriji SBK Kantona 10 a aktivnosti će biti implementirane u periodu septembar 2017 – januar 2019.

Unapređenje rada sa počiniocima jačanjem kapaciteta institucija i poboljšanjima regulatornog okvira, biće i u narednom periodu jedan od prioriteta u okviru predstojećeg USAID projekta „**Jačanje kapaciteta institucija za ravnopravnost spolova u BiH za rješavanje rodno zasnovanog nasilja**“, kao i u nastavku pomenutog SIDA projekta.

PREPORUKE

- ✓ Iako bh. pravni i politički dokumenti prepoznaju obavezu iz Konvencije o propisivanju programa **rada sa seksualnim prestupnicima**, trenutno je to slučaj samo sa sa počiniocima nasilja u porodici. U ovom domenu standardi iz Konvencije u praktičnoj primjeni u BiH tek trebaju biti dostignuti.
- ✓ Inovirati regulatorni okvira kako bi se pružila mogućnost provođenja tretmana većem broju stručnjaka/institucija, što bi unaprijedilo i intenziviralo korištenje ove važne zaštitne mjere.

I.1.7 Osigurati rodnoosjetljivo, angažovanoo i odgovorno izvještavanje medija o nasilju nad ženama i nasilju u porodici i pravima za žrtve nasilja

ARS BiH / MLJPI u brojnim medijskim istupima (ukupno oko 40 u izvještajnom periodu) na temu ravnopravnosti spolova u BIH kontinuirano ističe problem prisutnosti rodno zasnovanog nasilja u BiH, potrebu prepoznavanja ovog problema kao i prijavljivanja nasilja kao i potrebu da mediji ovaj problem tretiraju kontinuirano tokom cijele godine, a ne samo u vrijeme kampanje „16 dana aktivizma“.

Predstavnici medija bili su uključeni u rad protokola i koordinacionih tijela za zaštitu i prevenciju nasilja u porodici u kantonima FBiH. Realizovane su posebne edukacije za medijsko izvještavanje i edukacije studenata završne godine žurnalistike Univerziteta u Sarajevu. Predstavnica Javnog servisa uključena je u rad Stručnog tima za izradu i praćenje provedbe Strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2013-2017 u FBIH, te će se u ovoj oblasti znatno više raditi u narednom periodu.

U izvještajnom periodu provedena je **Analiza medijskog izvještavanja** o slučajevima rodno zasnovanog nasilja u Bosni i Hercegovini, podržana od strane **Side**, u realizaciji **UN Women**. Analizirana 302 novinska članka, iz dnevnih novina i online portala. Analiza je predstavila osnovu za razvoj seta preporuka za novinare/ke i urednike/ce kako uskladiti izvještavanje o nasilju nad ženama i nasilju u porodici sa međunarodnim i lokalnim standardima i kodeksima. Nadalje, analiza čini osnovu za razvoj trening-paketa za novinare/ke i urednike/ce u Bosni i Hercegovini o rodno odgovornom, angažovanom izještavanju o nasilju nad ženama i nasilju u porodici.

Takođe, **Side** podržava inicijativu **Asocijacije XY** u radu sa novinarima/kama, urednicima/cama, blogerima/kama s ciljem kreiranja rodno odgovornih članaka o slučajevima nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

I.1.8. Poticati privatni i sektor informaciono-komunikacijskih tehnologija (IKT) na prevenciju nasilja nad ženama i nasilja u porodici

ARS BIH / MLJPI je s ciljem da istakne značaj privatnog i sektora IKT u postizanju ravnopravnosti spolova i prevenciji nasilja, i kao vid borbe protiv ovog vida nasilja, a povodom obilježavanja **Međunarodnog dana djevojčica u informaciono-komunikacionim tehnologijama (IKT)** – “**Girls in ICT Day!**” svim medijima u BiH dostavila saopštenje za javnost u kome je naglasila da je osnaživanje djevojčica, djevojaka i žena kroz jednake mogućnosti pristupa i učešća u inovacijama, tehničkim, tehnološkim i informaciono – komunikacionim tehnologijama (IKT) jedan od oblika

podizanja svijesti o mogućnostima zaposlenja, te promoviranja ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.

Cyber nasilje jedan je od oblika rodno zasnovanog nasilja u BiH. Zakoni u BiH ne normiraju posebne mehanizme zaštite kojima bi se garantovala zaštita žena u slučaju nasilja putem IKT-a. Međutim, postojeća regulativa može poslužiti u svrhu zaštite ukoliko je nasilje ili nedozvoljeno djelo učinjeno putem IKT-a ili u vezi sa IKT-om. Naime, Zakoni o zaštiti nasilja u porodici garantuju zaštitu i od psihičkog nasilja i razrađuju termin nasilja detaljnije od Porodičnog zakona. Na ovaj način su i žrtve rodno zasnovanog nasilja putem IKT zaštićene. U ovom domenu relevantni su i entitetski krivični zakoni, Zakon o zabrani diskriminacije, kao i Konvencija o sajber kriminalu, poznata i kao "Budipeštanska konvencija", tako da možemo govoriti o djelimičnoj usklađenosti našeg zakonodavstva sa standardima Konvencije.

*Svaka druga korisnica pravnh
usluga Centra za pravnu pomoć
ženama Zenica doživjela je 2014,
godine nasilje putem interneta i
mobilne telefonije - što je
dvostruko povećanje u poređenju
sa 2012 kada je to bila svaka
četvrta.*

U izvještajnom periodu nije bilo posebnih istraživanja u domenu rodno zasnovanog cyber-nasilja u BiH, tako da su još uvijek aktuelni podaci iz mapiranja virtualnog nasilja nad ženama u BiH provedenog 2012. godine. U odnosu na nalaze ovog istraživanja može se zabilježiti porast nasilja putem IKT u izvještajnom periodu. Naime, prema podacima **Centra za pravnu pomoć ženama (CPPZ) Zenica** za period 01.01.2013. - 31.08.2014 od 2168 pravnih usluga, od kojih je 68,54% bilo u oblasti porodičnog prava nasilje putem interneta i mobilne telefonije je doživjela je ukupno 1.201 klijentica, ili 55,40% - što je više nego svaka druga. U ovoj oblasti zabilježen je porast u odnosu na 12 mjeseci 2012. godine, gdje je to bila svaka četvrta. Nasilje i uzneniranje najviše je vršeno putem mobilne telefonije (SMS poruke), i to u 760 slučajeva. Uzneniranje putem Facebook profila prepoznalo je 400 klijentica, uhođenje i prijetnje putem interneta ili mobilnog telefona 39 klijentica, a prisluškivanje i snimanje 2 klijentice. Nakon prijetnji putem SMS poruka ili poruka putem interneta, često su zlostavljači ostvarili svoje prijetnje nakon virtualnog prostora i u fizičkom prostoru.

I.1.9. Uključiti vjerske zajednice u podizanje svijesti o nasilju nad ženama i nasilju u porodici kao društveno neprihvatljivom ponašanju te sprečavanje neprihvatljivih opravdanja za nasilje

U FBiH su na kantonalm nivou, tokom podrške kantonalnim koordinacionim tijelima i radu protokola za sprečavanje i prevenciju nasilja uključeni i predstavnici vjerskih zajednica. U okviru programa rada pojedinih vjerskih zajednica uključena je i tematika nasilja u porodici.

Ovoj oblasti će biti posvećena posebna i intenzivnija pažnja u narednom izvještajnom periodu. U narednom izvještajnom periodu će u okviru projekta UN Women, koji finansira SIDA, biti preduzete aktivnosti u realizaciji **Asocijacije XY, na uključivanju predstavnika vjerskih zajednica na podizanju javne svijesti o nasilju nad ženama i nasilju u porodici** kao društveno neprihvatljivom ponašanju te sprečavanje neprihvatljivih opravdanja za nasilje na lokalnom nivou. Aktivnosti će obuhvatati procjenu potencijalne uloge predstavnika vjerskih zajednica u ovom procesu, koristi i prilika za njihovo uključivanje, te razvijanje seta preporuka za dalji rad sa ovom kategorijom.

I.1.10 Uključiti organizacije civilnog društva u podizanje svijesti o nasilju nad ženama i nasilju u porodici kao društveno neprihvatljivom ponašanju te sprečavanje neprihvatljivih opravdanja za nasilje, s posebnim akcentom na ranjive i marginalizirane grupe

U BiH ne postoji poseban zakon koji bi propisivao rad nevladinih organizacija u vezi sa sprečavanjem i suzbijanjem nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Udruženja i fondacije samostalno utvrđuju svoje ciljeve i djelatnosti, u skladu s Ustavom i Zakonom. Osim njihovim osnivačkim dokumentima i pozitivnim bh. regulatornim okvirom u ovoj oblasti, specifične djelatnosti OCD u oblasti sprečavanja i prevencije nasilja determinisane su još u značajnoj mjeri prioritetima i pristupom izvorima finansiranja, međunarodnih donatora.

Stoga je, u cilju strukturiranog i institucionalizovanog uključivanja nevladinog sektora u podizanje svijesti i borbu protiv nasilja nad ženama, **ARS BIH / MLJPI** 17. decembra 2015. godine potpisala **Sporazum o saradnji sa Sigurnom mrežom** - mrežom 22 nevladine organizacije, iz cijele BiH, koja okuplja svih devet sigurnih kuća. Cilj potpisivanja ovog Sporazuma je efikasna implementacija ZORS-a, Istanbulske konvencije i usvojene Okvirne strategije za implementaciju Istanbulske Konvencije. Jedan od važnih ciljeva jeste i uspostavljanje učinkovitog sistema koji će dovesti do bolje saradnje između agencije i Sigurne mreže, kako bi u ostvarivanju postavljenih zadataka u svakom segmentu u prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, postizali što bolje rezultate, a sve kroz implementaciju Istanbulske konvencije. Uključivanje nevladinih organizacija i uspostavljena međusobna saradnja kroz potpisivanje ovog Sporazuma ogleda se, pored ostalog, u koordinaciji svih mjera definisanih u Istanbulskoj Konvenciji.

**ARS BIH / MLJPI BIH u 17.
decembra 2015. godine potpisala
Sporazum o saradnji sa
Sigurnom mrežom koja okuplja
22 nevladine organizacije,
uključujući svih devet sigurnih
kuća u BiH**

Kao još jedan vid produktivnog partnerstva sa nevladnim sektorom, u Neumu je od 8. do 10. jula 2016. godine, u organizaciji Fondacije “**Udružene žene**” održana tematska radionica pod nazivom: „**Prioriteti djelovanja u okviru Programske platforme saradnje žena iz zakonodavne i izvršne vlasti i žena aktivnih u nevladnim organizacijama u BiH za period 2016 – 2018. godine**“ uz učešće predstavnika/ca PS BiH NS RS, Vijeća Naroda Republike Srpske, Parlamenta FBiH, Skupštine Brčko Distrikta BiH, Radne grupe za rodnu ravnopravnost Vlade Brčko Distrikta BiH, ARS BIH / MLJPI, te predstavnica/ka nevladinog sektora u BiH. Učesnici/ce su definisali i dogovorili zajedničke prioritete djelovanja na polju zaštite žena od nasilja i nasilja u porodici, zaštite materinstva, ravnopravnog učešća žena u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti, zapošljavanju, radu i pristupu resursima, reformi sektora socijalne zaštite, te rodno odgovornog budžetiranja.

U Okvirnoj strategiji, nevladine organizacije prepoznate su kao strateški partneri koji imaju značajnu ulogu u prevenciji i zaštiti žrtava rodno zasnovanog nasilja. **ARSBiH / MLJPI** je pripremila **Odluku o kriterijima za dodjelu grant sredstava** za podršku izgradnji partnerstva između nevladinih organizacija i nadležnih institucija za provođenje Istanbulske konvencije za 2016. godinu i **odabrala izvođače-nevladine organizacije** za implementaciju projekata u ukupnoj vrijednosti grantova od 50.000 KM.

- Svi projekti kojima su dodjeljena grant sredstva, osim što ispunjavaju formalne uslove navedene u Javnom pozivu, kvalitetni su, doprinose saradnji između nevladinih organizacija i nadležnih institucija, efikasnijoj prevenciji i zaštiti žrtava rodno zasnovanog nasilja, a samim tim i efikasnijoj implementaciji Okvirne strategije u BiH s posebnim akcentom na podršku vulnerabilnim skupinama.
- Podržani projekti nevladinih organizacija Žena BiH Mostar, Snop Rogatica, Glas Prozor Rama imaju za cilj ostvarivanje multidisciplinarnog pristupa za žrtve rodno zasnovanog nasilja i jačanje kapaciteta svih aktera koji učestvuju u zaštiti žrtava, što predstavlja doprinos realizaciji cilja 2. Okvirne strategije: *Uspostaviti multidisciplinarni i koordinirani sistem zaštite žrtava nasilja nad ženama i nasilja u porodici u skladu sa Konvencijom Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici*. Multidisciplinarni pristup je jedan od ključnih i osnovnih prioriteta Okvirne strategije – jer je dosadašnje iskustvo pokazalo da je za uspješniju zaštitu žrtava nasilja i njihove djece prijeko potreban multiresorni, integriran i sveobuhvatan sistem zaštite i podrške žrtvama nasilja.
- Projekti organizacija „**Bonaventura**“ Sarajevo, „**Vermont**“ Brčko i „**Otvorena Kapija**“ Sarajevo imaju za cilj podizanje svijesti i prevenciju nasilja nad ženama što doprinosi strateškom cilju 1. Okvirne strategije *Osigurati sveobuhvatnu, djelotvornu i inkluzivnu prevenciju nasilja nad ženama i nasilja u porodici Okvirne strategije*. Projekat nevladine organizacije Vermont Brčko predviđa prevenciju nasilja kroz edukaciju mlađih, te provođenje ankete o percepciji o nasilju nad ženama u ruralnim područjima Brčko distrikta, što je posebno važno jer su žene u ruralnim krajevima prepozнатe kao ranjiva kategorija. Projekti nevladinih organizacija Bonaventura Sarajevo i Otvorena kapija Sarajevo predviđaju prevenciju nasilja nad ženama sa invaliditetom i bh. ženama udatim za strance, jer ove žene mogu biti potencijalno ugoržene grupe, a za koje nemamo dovoljno podataka.

„**Medica**“ je u novembru i decembru 2015. godine organizovala radionice „**Postojeći resursi nevladinih organizacija u BiH u pružanju podrške i zaštite preživjelim ratne zločine, seksualno nasilje i druga krivična djela**“ za ženske NVO s ciljem razmjene iskustava i postojećih resursa u pružanju podrške i zaštite preživjelim ratne zločine, seksualno nasilje i druga krivična djela.

Dodatni impuls djelovanju nevladinih organizacija na podizanju svijesti o nasilju nad ženama i nasilju u porodici kao društveno neprihvatljivom ponašanju te sprečavanju neprihvatljivih opravdanja za nasilje, s posebnim akcentom na ranjive i marginalizirane grupe pružaju i dva projekta podržana od **Side** i **USAID-a** u oblasti rodno zasnovanog nasilja, kako slijedi.

- **Side** podržava inicijative “**Asocijacijs XY**” Sarajevo i “**Medica-e**” koje imaju fokus na radu na mlađima i u obrazovnom sektoru.
- Takođe je podržana inicijativa “**Lare**” Bijeljina sa fokusom na radu sa pružaocima usluga i donosiocima odluka na lokalnom nivou kako bi se zaštita žrtava nasilja nad ženama harmonizirala sa standardima Istanbulske konvencije. Aktivnosti će trajati i u idućem izvještajnom periodu i završiti do decembra 2018 godine.
- U okviru predstojećeg granta **USAID-u** za jačanje kapaciteta institucija za ravnopravnost spolova u BiH za rješavanje rodno zasnovanog nasilja predviđena je linija za pod-grantove za nevladine organizacije za lokalne projekte za unapređenje servisa podrške i razvoj javne svijesti o problemu rodno zasnovanog nasilja u BiH.

I.2. STRATEŠKI CILJ 2: Uspostaviti multidisciplinarni i koordiniran sistem zaštite žrtava nasilja nad ženama i nasilja u porodici u skladu sa Konvencijom Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici

I.2.1. Uskladiti normativno pravni okvir kojim se osigurava opšta i specijalizovana zaštita i podrška žrtvama nasilja sa standardima koje propisuje Konvencija

MLJPI je izradio **Smjernice za postupanje u slučaju nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini**, dokument koji bi trebao pomoći u procesu ranog prepoznavanja, ali i prijavljivanja slučajeva nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini. One su svojevrstan priručnik za prosvjetne radnike u kojem su kroz hodograme opisani svi postupci u slučaju primjećenog nasilja nad djecom, vrste nasilja, kao i

Brojnost zakona, podzakonskih akata, javnih politika i podjela nadležnosti za posljedicu im različite prakse koje rezultiraju nejednakosću u ostvarivanju prava na zaštitu ali i u dostupnosti pomoći i podrške servisa za sve žene žrtve nasilja u Bosni i Hercegovini.

načini na koje prepoznati da je dijete zlostavljanje u porodici, čime je uspostavljen strukovni standard za faze ranog prepoznavanja – otkrivanja, prijavljivanja, razjašnjavanja, procesuiranja, zbrinjavanja i evidentiranja slučajeva nasilja nad djecom.

Uporedne analize trenutne pozitivne regulative i Istanbulske konvencije, pored ostalog, ukazuju na brojne primjere neusklađenosti normativno pravnog okvira za pružanje opšte i specijalizovane zaštite:

- Sigurne kuće u BiH koje vode nevladine organizacije nemaju jednak pravni status u oba entiteta BiH, kao ni osiguranu sistemsku podršku, što direktno ugrožava postojeće ograničene servise pomoći ženama u periodu akutnog nasilja.
- BiH nema zakonom regulisanu **obavezu informisanja žena** koje su preživjele nasilje o dostupnim oblicima podrške i pomoći, niti su određene institucije sistema koje su dužne pružiti ove informacije.
- Krivično zakonodavstvo u BiH (države, entiteta, Brčko distrikta) **ne inkriminiše djela proganjanja, prinudnog braka i genitalnog sakaćenja** žena, što je u suprotnosti sa međunarodnim standardima i preuzetim obavezama.
- U vezi sa **podrškom za žrtve seksualnog nasilja**, u Bosni i Hercegovini **ne postoje krizni centri za žrtve silovanja** ni krizni centri za žrtve seksualnog nasilja koji bi žrtvama osiguravali usluge ljekarskog i forenzičkog pregleda, podršku u slučaju traume i savjetovanje, na način kako je to standardom propisano.
- U vezi sa uzimanjem u obzir **presuda trećih članica** krivičnopravni zakonski okvir u BiH ne omogućava da sud prilikom određivanja i odmjeravanja kazne za krivična djela uzme u obzir i konačne presude inostranih sudova država članica Konvencije za krivična djela regulisana Konvencijom (tj. djela nasilja nad ženama). Sve ovo postavlja jasne prioritete za

aktivnije djelovanje u narednom periodu na usklađivanju bh. regulatornog okvira sa zahtjevima koji proističu iz Istanbulske konvencije.

Funkcionisanje sigurnih kuća u FBiH

Jedna od najprioritetnijih od gore navedenih pitanja predstavlja funkcionisanje sigurnih kuća u FBiH. Naime, nakon što je Vlada Federacije BiH prihvatala Informaciju **Federalnog ministarstva rada i socijalne politike** o nemogućnosti donošenja **Pravilnika o kriterijima i standardima za osnivanje, rad i finansiranje sigurnih kuća u Federaciji BiH**, zbog nedorečenosti postojećih odredbi člana 35. Zakona, urađena je **Informacija o analizi člana 35. Zakona** o zaštiti od nasilja u porodici koja je uključivala i radni tekst izmjena i dopuna Zakona kojim će se jasno definirati način osnivanja, pravni status sigurnih kuća i način finansiranja privremenog zbrinjavanja žrtava nasilja u sigurnoj kući. Ovu informaciju Vlada Federacije BiH je usvojila na svojoj 15. sjednici održanoj **16.07.2015.** godine te zadužila Federalno ministarstvo pravde da uradi potrebne izmjene Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, kojim će se otkloniti pravne nejasnoće i omogućiti provedba člana 35. Zakona. Vlada Federacije BiH, na osnovu odluke Ministarstva pravde i Ministarstva rada i socijalne politike, predložila je **Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Federacije BiH**. Nacrt ovog zakona usvojen je 1. decembra 2015. godine u Predstavničkom domu Parlamenta Federacije BiH te je upućen u javnu raspravu.

Različiti standardi pružanja usluga u bh. entitetima

Standardizovanje oblika pružanja usluga, kao i finansiranja takvih usluga uređeno je različito na entitetskom nivou. Ministar porodice, omladine i sporta RS donio je **Pravilnik o standardima za realizaciju sigurne kuće** kojim su propisane mjere podrške koje se realiziraju putem sigurne kuće kao i propisan minimum uslova koji se tiču profila osoblja koje provodi mjere podrške i kao i standardi prostornih kapaciteta i opreme koje svaka sigurna kuća mora da zadovolji.

U FBIH situacija je posve drugačija, standardi nisu propisani, niti postoji poseban propis koji bi uredio ovu oblast. Još uvjek nisu doneseni svi pravilnici predviđeni Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici u FBiH. U izvještajnom periodu doneseni su **Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije o izrečenim zaštitnim mjerama, osobama koje su štićene zaštitnom mjerom i o nasilnim osobama kojima su izrečene zaštitne mjere u Federaciji BiH** („Službene novine Federacije BiH”, broj: 95/13) i **Pravilnik o provođenju mera zaštite iz nadležnosti policije** („Službene novine Federacije BiH”, broj: 19/14). U finalnoj fazi izrade je **Pravilnik o načinu i mjestu provođenja zaštitne mjere obaveznog liječenja od ovisnosti o alkoholu, opojnim drogama ili drugim psihotropnim supstancama počinilaca nasilja u porodici**.

Usklađivanje normativnog pravnog okvira u FBiH

Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova uradilo je analizu odredbi Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u dijelu koji se odnosi na evidencije, te je utvrdilo potrebu dopuna Zakona u smislu uspostave **Registra evidencije o nasilju u porodici** koji bi vodilo Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova.

U oblasti obrazovanja urađen je prijedlog **standarda i normativa za osnovno obrazovanje** prema kojima je, pored ostalog, predviđeno i angažovanje socijalnog radnika i psihologa u svim odgojno-obrazovnim ustanovama u Federaciji BiH.

Kada su u pitanju kantonalni propisi, u ZDK je donesen Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći ZDK (Službene novine ZDK broj: 01/14).

Organizacije civilnog društva podnijele su žalbu Instituciji ombudsmena BiH protiv Ministarstva pravde FBiH i Ministarstva rada i socijalne politike FBIH zbog konstantnog kršenja Zakona o zaštiti od nasilja u porodici FBiH i neizdvajanja dovoljnih finansijskih sredstava.

U julu 2015. godine Fondacija „**Udružene žene**“ je u saradnji sa partnerskim organizacijama iz BiH: „**Žena BiH**“ Mostar, „**Prava za sve**“ Sarajevo, „**Lara**“ Bijeljina, „**Medica**“ Zenica i „**Budućnost**“ Modriča, svim nivoima vlasti FBIH, RS i Brčko Distrikta uputila incijativu za usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa Istanbulskom konvencijom.

Ova i druge incijative i prioriteti javnog, nevladinog i akademskog sektora, poslužila je kao platforma za pripremu USAID projekta “Jačanje kapaciteta institucija za rješavanje rodno zasnovanog nasilja” čiji je jedan od značajnih ciljeva poboljšanje sistemskog i regulatornog okvira za borbu i prevenciju nasilja nad ženama.

P R E P O R U K E

- ✓ **Sigurne kuće u BiH** trebaju imati jednak pravni status u oba entiteta BiH, kao i osiguranu sistemsku podršku za funkcionisanje.
- ✓ Pravno regulisati **obaveznu informisanja žena** koje su preživjele nasilje o dostupnim oblicima podrške i pomoći i odrediti institucije sistema koje su dužne pružiti ove informacije.
- ✓ **Inkriminisati** djela proganjanja, prinudnog braka i genitalnog sakraćenja.
- ✓ Kao oblik podrške za žrtve seksualnog nasilja **uspostaviti krizne centre za žrtve silovanja** i krizne centre za žrtve seksualnog nasilja.

I.2.2. Uskladiti institucionalni okvir za osiguranje zaštite i podrške žrtvama nasilja sa odredbama Konvencije

Konvencija razlikuje **opšte i specijalizovane usluge** podrške žrtvama. Okvir za pružanje **opštih usluga** čine zdravstvene ustanove i ustanove socijalne zaštite. Ove usluge obuhvataju novčanu pomoć, dodatak za pomoć i njegu drugog lica, podršku u izjednačavanju mogućnosti djece i omladine sa smetnjama u razvoju, smještaj u ustanovu, zbrinjavanje u hraniteljsku porodicu, pomoć i njegu u kući, dnevno zbrinjavanje, jednokratnu novčanu pomoć i savjetovanje. Posebnu ulogu imaju **centri za mentalno zdravlje**, koji imaju ulogu u liječenju bolesti ovisnosti, a što je naročito važno zato što je alkoholizam partnera koji je jedan od glavnih prediktora nasilja.

Femicid u BiH

U bazičnoj evidencijskoj praksi rada pravosuđa koristi se razdvajanje podataka po spolovima p kojoj je, npr. moguće dobiti podatke o ukupnom broju ubijenih žena po vrsti krivičnog djela. Međutim, u tom u ukupnom broju žrtava ubistva sadržane sve pojave ubistva, uključujući i – recimo - ubistva zbog razbojništva ili saobraćajnih nezgoda.

U nedostatku metodologije praćenja i izvještavanja, ARS BiH/MLJPI se do sada problemom femicida bavila uglavnom na osnovu praćenja medijskog izvještavanja i na osnovu analize ograničenog uzorka sudskega predmeta. Pomenimo nekoliko ilustrativnih pokazatelja:

U BiH, od sedam slučajeva femicida i jednog pokušaja, koje je evidentirala ARS BIH / MLJPI u toku 2016. godine praćenjem medijskih izvještavanja, sedam ih je počinjeno od strane sadašnjeg ili bivšeg muža ili partnera. Pored toga, prošlogodišnjim praćenjem 17 krivičnih postupaka po kategoriji „Krivična djela protiv života i tijela“, na 5 općinskim i 5 kantonalnim sudova u Federaciji BiH, u 14 slučajeva u pitanju je bilo ubistvo, a u 3 nasilničko ponašanje. U preko 64% ovih ubistava žrtve su bile supruge. Ono što je naročito indikativno je da je svaki treći optuženi za ubistvo supruge je ranije bio osuđivan za krivična djela “Nasilje u porodici” i “Nasilničko ponašanje učinjeno prema ženi”.

Ovo je indikativno jer ukazuje na uzročno-posljedičnu vezu prethodnog nasilja i počinjenog ubistva, a koja je gotovo istovjetna ukoliko se usporedi i sa sličnim istraživanjem provedenim u Federaciji BiH 2011.

Za razliku od opštih usluga, specijalizovane usluge podrške prilagođene su isključivo – često hitnim i vrlo specifičnim - potrebama žrtava određenih oblika nasilja nad ženama ili nasilja u porodici. **Posebne mjere** zaštite u BiH pružaju sigurne kuće u kojima se od strane multidisciplinarnih timova stručnog osoblja pruža psihološka, medicinska i pravna pomoć, podrška u rehabilitaciji i resocijalizaciji, te podrška u pronalasku izlazne strategije. U BiH trenutno radi devet sigurnih kuća, od čega šest na području Federacije BiH i tri u Republici Srpskoj a ukupni smještajni kapacitet je oko 200 raspoloživih ležaja.

Institucionalni okvir za osiguranje zaštite od rodno zasnovanog nasilja još uvijek je opterećen problemima koji usporavaju proces usklađivanja sa odredbama Konvencije.

Postojeći kapaciteti Sigurnih kuća u BiH su **sedam puta manji** od standarda propisanog Istanbulske konvencijom.

- **Okvirna strategija nije prihvaćena od Vlade RS** kao dokument javne politike u pravcu primjene mera suzbijanja i borbe protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici. Nije uspostavljeno tijelo za upravljanje i koordinaciju provedbom Okvirne strategije niti su aktivnosti iz Okvirne strategije integrisane u programe rada izvršne vlasti.
- Teritorijalna rasporastranjenost i dostupnost usluga koje se realizuju preko sigurnih kuća je u BiH nejednaka. Članom 35. Istanbulske konvencije preproučuje se osnivanje odgovarajućeg

broja sigurnih kuća, u skladu sa standardnom jednog porodičnog mjesa na 10.000 stanovnika. U skladu sa brojem stanovnika u pojedinim kantonima i Federaciji BiH, potrebni su kapaciteti od 700 kreveta. Trenutno, je u šest sigurnih kuća koje djeluju na teritoriju FBiH raspoloživo 126 mjesa. Neke od lokalnih zajednica (Goražde, Jajce, Travnik) u kojima nisu uspostavljene sigurne kuće, a postoji potreba za istim, osigurale su stambene jedinice kao prihvatne centre. Međutim određeni dijelovi BiH i dalje nisu pokriveni ovim uslugama. Naročito problem je izražen u Brčko distriktu i velikom dijelu istočne RS na čijem teritoriju nije organizovana realizacija ovakvog vida zaštite.

- Na nivou **izvršne vlasti kantona** u izvještajnoj periodu još uvijek **nisu uspostavljena stalna radna tijela koja će se baviti ravnopravnosti spolova**. Vlade kantona treba da postupe u skladu sa članom 32. Zakona o zaštiti nasilja u porodici FBIH i donesu podzakonske akte kojim bi se detaljnije regulisao način ostvarivanja statusa žrtve te finansiranje raznih oblika pomoći žrtve nasilja u porodici.

Pored toga, u BiH još uvijek nije doneseno sistemsko rješenje za implementaciju **Člana 25 Istanbulske konvencije – Podrška žrtvama seksualnog nasilja**. Svjesna obaveze koja BiH proističe iz Kovencije u vezi osiguravanja specijalističkih usluga podrške, uključujući i krizne centre – **ARS BiH / MLJPI** je predviđjela da u sklopu predstojećeg projekta finansiranog od strane USAID-a, bude realizovana **pravna i situacijska analize i analize izvodljivosti** za ispunjavanje obaveze u vezi **kriznih centara** za žrtve seksualnog nasilja prema Istanbulskoj konvenciji. Prikupljeni nalazi omogućiće da informirano, argumentovano i strukturirano pristupimo rješenju ovog problema.

MLJPI BiH je, u skladu sa Programskim zadacima VM BiH je u izvještajnom periodu pristupilo izradi **Zakona o ombudsmenu za ljudska prava**, u cilju daljeg usklađivanja Zakona sa Pariškim principima, preporukama Univerzalnog pregleda o stanju ljudskih prava u BiH, preporuka većeg broja UN Komiteta kao i izvještaja o napretku Evropske komisije i Akcionom planu Vijeća Evrope za BiH 2015 – 2018. Intencija zakona je, a u skladu sa pomenutim preporukama, da poboljša organizacionu strukturu Institucije ombudsmana, finansijsku nezavisnost i primjenu otvorenog procesa sa više konsultacija za izbor i imenovanje ombudsmana. Na žalost, Zakon nije ušao u parlamentarnu proceduru, tako da još uvijek nisu uspostavljene dovoljne pretpostavke za efikasniji rad Institucije ombudsmana koje su direktno relevantne, prema ostalog i za nasilje nad ženama.

PREPORUKE

- ✓ **Okvirna strategija usvojena od strane VM BiH** treba biti prepoznata od svih nivoa vlasti u BiH kao strateško-programski dokument koji određuje prioritete, ciljeve i mјere u provedbi Istanbulske konvencije. Posebno zbog toga što entitetske strategije koje tretiraju rodno zasnovano nasilje imaju u fokusu jedino nasilje u porodici, a ne nasilje nad ženama u širem smislu, kako to predviđa Istanbulska konvencija.
- ✓ **Uspostaviti tijelo za upravljanje i koordinaciju** provedbom Okvirne strategije i integrisati prioritete, ciljeve i aktivnosti iz Okvirne strategije **u programe rada izvršne vlasti**.

- ✓ **Poboljšati teritorijalnu zastupljenost** sigurnih kuća kako bi pristup zaštiti bio ujednačen za sve građanke i građane BiH bez obzira u kojem dijelu BiH oni živjeli.
- ✓ Na nivou izvršne vlasti kantona u FBiH uspostaviti **stalna radna tijela koja će se baviti ravnopravnosću spolova.**

I.2.3. Unaprijediti multidisciplinarni pristup u pružanju zaštite i podrške žrtvama nasilja u skladu sa odredbama i kriterijima Konvencije

Postupanje nadležnih tijela i lokalnih organa vlasti i organizacija u zaštiti od rodno zasnovanog nasilja razrađeni su potpisivanjem i usvajanjem **protokola o saradnji/postupanju**. Protokoli, koji su predviđeni Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici FBiH, su sporazumi na osnovu kojih se potpisnice obavezuju na **multidisciplinarno provođenje konkretno definisanih aktivnosti** u slučajevima nasilja u porodici.

ARS BIH/MLJPI u kontekstu analize i pripreme za provođenje narednih aktivnosti finansiranih iz granta USAID u narednom izvještajnom periodu, posebnu pažnju je posvetila **jačanju multidisciplinarnog pristupa** pružanju zaštite, kroz mjere jačanja kapaciteta za bolji kvalitet zaštite i prevencije od nasilja.

U izvještajnom periodu FBIH su uspostavljeni osnovi za održivost multidisciplinarnog pristupa, na način da postoji jasna zakonska obaveza: donošenja Strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici, obaveza donošenja kantonalnih programa mjera, formiranja koordinacionih tijela i multisektorskih timova i potpisivanja protokola. Do sada je **pet kantona odgovorilo na sve ove zakonske obaveze (USK, ZHK, TK, BPK I SBK)**. Na dvije obaveze (koordinaciono tijelo i protokol) odgovorila su tri kantona (**KS, PK i K10**), dok ZHK ima samo protokol, a HNK ništa od navedenog.

Primjerice, u KS je donesen je plan rada Koordinacionog tijela u KS za 2016 i **unaprijedeno djelovanje Koordinacionog tijela**, realizovano 10 edukacija, realizovana brošura o radu Koordinacionog tijela sa ciljem multidisciplinarnog pristupa pružanju zaštite i podrške žrtvama nasilja u Kantonu Sarajevo. U ZDK donesen je Program mjera za prevenciju, zaštitu i borbu protiv nasilja u porodici ZDK 2016 - 2017

Pored toga, u izvještajnom periodu formirane su, ili djeluju, **institucionalne mreže za podršku preživjelim i preživjelim svjedocima u predmetima ratnih zločina seksualnog nasilja i drugih krivičnih djela** u ZNK, SBK, USK, HNK, a protokoli su potpisani u BPK i Kantonu 10.

Novije analize pokazuju da u praksi postoje **brojni izazovi u funkcionisanju multidisciplinarnog pristupa zaštiti**.

- U praksi se redovno **ne primjenjuje obaveza** subjekta zaštite da postupa u skladu sa odredbama zakona da pruži zaštitu, podršku i pomoć žrtvama nasilja u porodici **bez obzira na to da li je protiv učinioca pokrenut krivični ili prekršajni postupak**. Primjetno je da ovu zakonsku odredbu redovno u svom radu **ne primjenjuju organi starateljstva** koji se

čak upuštaju u procjenu osnovanosti prijava o učinjenom nasilju, podnesenih od strane potencijalnih žrtava nasilja.

- Primjetno je postojanje **velike nesrazmjere** između broja prijavljenih slučajeva nasilja u porodici i onih koji su stigli na sud. Jedan od razloga je uzrokovana tradicijom, ali drugi razlog koji je još teži, leži i na **neodgovarajućoj reakciji policije** ili drugih aktera zaduženih za zaštitu službenika, pa čak i kad su životi žrtava nasilja u opasnosti.
- **Mali je broj krivičnih prijava podnesenih po službenoj dužnosti** kao i od strane samih žrtava. Zabilježene su slučajevi upućivanja žrtve da podnese (privatnu) prijavu/tužbu, iako se radi o postupcima koji se vode po službenoj dužnosti i td.
- Žrtva u stanju ekonomске zavisnosti i pod pritiskom nasilnika **odustaje od svjedočenja**, čime se postupak i obustavlja.
- Informacije o prijavi nasilja se **malo, nepotpuno ili nikako ne razmjenjuju** između profesionalaca koji se bave problemom nasilja.
- **Centri za socijalni rad** nerado donose rješenja o smještaju žena žrtava nasilja u Sigurnu kuću, a kad ih izdaju, čine to na kratak rok (svega par dana) što ne doprinosi njihovom oporavku. Centri za socijalni rad odbijali su izdati rješenje za smještaj ženama na njihov zahtjev, na osnovu procjene da Sigurna kuća nije potrebna. S druge strane, žrtve nasilja od strane profesionalaca/ki nisu informisane o mogućnosti smještaja u Sigurnu kuću, te se preferiraju drugi vidovi smještaja (kod rodbine, porodice) bez obzira na individualne potrebe klijentice. Sigurna kuća se i dalje posmatra kao mjesto gdje se pruža samo fizička zaštita i odmor, a ne cjelokupna psihosocijalna pomoć prilikom oporavka klijentice.
- Mali broj podnesenih **zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera**. Najčešće izrečena zaštitna mjera je lišavanja slobode 24 sata (kojom se počiniovi zadržavaju u pritvoru 24 sata), nakon čega se ponovo vraćaju kući, gdje se nasilje nastavlja. Prijedlozi za izricanje drugih zaštitnih mjera se rijetko podnose, a dešava se i da se zaštitne mjere ne podnesu u zakonski predviđenom vremenskom roku. Problem predstavlja i kršenje izrečenih zaštitnih mjera od strane nasilnika. Konačno, žrtve nasilja najčešće nisu informisane o sankcijama za počinioce nasilja u slučaju kršenja zaštitnih mjera, pa o navedenim situacijama ne obavještavaju nadležne subjekte zaštite.
- Nedovoljno se poštuje **hitnost** u postupanju u slučajevima nasilja nad ženama i nasilja u porodici se ne poštuje.

Navedeni i drugi izazovi predstavljaju zadatke za naredni period na koje treba povesti posebnu pažnju. Unapređenje multidisciplinarnog pristupa pružanju zaštite i podrške žrtvama nasilja žrtvama nasilja u skladu sa odredbama i kriterijima Istanbulske Konvencije predstavlja jedan od fokusa projekata Side i USAID-a. Projekat kojeg finansira **Sida** podržaće entitetske gender centre u unapređenju multidisciplinarnog pristupa na nivou kantona, te lokalnih zajednica u **SBK i Kantonu 10** u Federaciji BiH, 5 (pet) lokalnih zajednica **Istočno Sarajevo, Zvornik, Višegrad, Milići i Bratunac u RS**. Komplementarni projekt USAID će, takođe putem gender centara raditi na unapređenju multidisciplinarnog pristupa a teritorijalno će biti fokusiran na druga područja u BiH.

PREPORUKE

- ✓ Dosljedno provoditi zakonsku **obavezu** subjekta zaštite da pruži zaštitu, podršku i pomoć žrtvama nasilja u porodici **bez obzira na to da li je protiv učinioca pokrenut krivični ili prekršajni postupak**
- ✓ Intenzivirati **podnošenje krivičnih prijava po službenoj dužnosti**
- ✓ Razmjenjivati informacije o prijavi nasilja između profesionalaca koji se bave problemom nasilja
- ✓ Intenzivirati donošenje rješenja od strane Centara za socijalni rad o smještaju žena žrtava nasilja u Sigurnu kuću. Informisati žrtve nasilja o mogućnosti smještaja u Sigurnu kuću u skladu sa individualnim potrebama klijentice
- ✓ Pooštiti i intenzivirati **izricanje zaštitnih mjera, intenzivnije koristiti druge zaštitne mjere osim** lišavanja slobode 24 sata (kojom se počinoci zadržavaju u pritvoru 24 sata nakon čega se ponovo vraćaju kući, gdje se nasilje često nastavlja
- ✓ Efikasnije pratiti i dosljedno izricati **sankcije za kršenje izrečenih zaštitnih mjera** od strane nasilnika

I.2.4 Alocirati adekvatne resurse nadležnim subjektima za pružanje zaštite i podrške žrtvama

Subjekti za pružanje zaštite i podrške žrtvama nasilja suočavali su se sa problemima u obezbjeđivanju dovoljnih sredstava za normalno funkcionisanje. Uprkos zakonskom rješenju o izdvajaju sredstava za privremeno zbrinjavanje i smještaj žrtava nasilja u porodici u sigurnim kućama, posljednji relevantni izvori ukazuju da se u Federaciji BiH rad sigurnih kuća u preko 90% finansira iz donatorskih sredstava. Pitanje finansiranja usko je povezano sa pitanjem donošenja pravilnika za sigurne kuće odnosno sa izmjenama i dopunama člana 35. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u vezi pravnog statusa sigurnih kuća u Federaciji BiH. Upravo zbog nedostatka finansijskih sredstava Sigurna kuća „Žena BiH“ u Mostaru je bila zatvorena u period od avgusta 2015.g. do aprila 2016.g.

Kao što je istaknuto i u sekciji I.2.1, nakon što je Vlada Federacije BiH prihvatila Informaciju **Federalnog ministarstva rada i socijalne politike** o nemogućnosti donošenja **Pravilnika o kriterijima i standardima za osnivanje, rad i finansiranje sigurnih kuća u Federaciji BiH**, zbog nedorečenosti postojećih odredbi člana 35. **Zakona**, urađena je **Informacija o analizi člana 35. Zakona** o zaštiti od nasilja u porodici koja je uključivala i radni tekst izmjena i dopuna Zakona kojim će se jasno definirati način osnivanja, pravni status sigurnih kuća i način finansiranja privremenog zbrinjavanja žrtava nasilja u sigurnoj kući. Ovu informaciju Vlada Federacije BiH je

*Na osnovu studije koju su provele nevladine organizacije koje vode sigurne kuće, procijenjeno je da rad i programi jedne sigurne kuće sa kapacitetom od 25 mesta koštaju minimalno **240.000 KM godišnje**. S druge strane, podrška od strane Vlade FBiH za sve **sigurne kuće u FBiH** od 2008. godine do danas nikada nije bila viša od **200.000 KM godišnje!** što je približno jednogodišnjem funkcionisanju samo jedne sigurne kuće!*

usvojila na svojoj 15. sjednici održanoj **16.07.2015.** godine te zadužila Federalno ministarstvo pravde da uradi potrebne izmjene Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, kojim će se otkloniti pravne nejasnoće i omogućiti provedba člana 35. Zakona. Vlada Federacije BiH, na osnovu odluke Ministarstva pravde i Ministarstva rada i socijalne politike, predložila je **Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Federacije BiH.** Nacrt ovog zakona usvojen je 1. decembra 2015. godine u Predstavničkom domu Parlamenta Federacije BiH te je upućen u javnu raspravu.

Pored Vlade FBiH, u rješenje ovog problema su se veoma intenzivno, studiozno i aktivistički uključili i predstavnici civilnog društva, u prvom redu članice **Sigurne mreže** i **SOC** koji su izradili, publikovali i promovisali prijedlog sistemskih rješenja u obliku studije „**Finansiranje i osnivanje sigurnih kuća u Federaciji BiH**“ kao i brojne zagovaračke aktivnosti, opisane prethodno u sekciji I. 1.3. ovog izvještaja.

PREPORUKE

- ✓ Hitno izvršiti izmjene i dopune Zakona o zaštiti od nasilja u porodici FBiH kojim će se jasno definisati način osnivanja, pravni status sigurnih kuća i način finansiranja privremenog zbrinjavanja žrtava nasilja u sigurnoj kući.

I.2.5 Povećati dostupnost informacija o instrumentima zaštite i podrške za sve žrtve nasilja

Uprkos obavezi koja proističe iz Konvencije, BiH nema zakonom regulisanu **obavezu informisanja žena** koje su preživjele nasilje o dostupnim oblicima podrške i pomoći, niti su određene institucije sistema koje su dužne pružiti ove informacije, kao što smo prethodno istakli i u sekciji I.2.1.

U nedostatku pravnog okvira, javni sektor, kao i nevladine organizacije, omogućuju dostupnost informacija i adekvatan odgovor institucija na pitanja nasilja u porodici kroz provođenje **sektorskih i multidisciplinarnih edukacija**, te provođenje **javnih kampanja**.

- U izvještajnom periodu je u okviru kampanje „Potpisujem.org – Za primjenu Konvencije o nasilju nad ženama i nasilju u porodici“, Fondacija „**Udružene žene**“ realizovale i distribuirale letke o pravnim procedurama za zaštitu žena žrtava rodno zasnovanog nasilja. Objavljeni su i distribuirani tri posebna letka, za RS, FBiH i Brčko-Distrikt.
- Takođe, „**Vive žene**“ distribuiraju promotivne afiše i plakate sa osnovnim podacima za pružanje podrške žrtvama nasilja u Policijske stanice, Domove zdravlja i Centre za socijalni rad. Studenti Odsjeka socijalnog rada Filozofskog fakulteta Univerziteta u Tuzli svake školske godine posjećuju prezentiranje rada Vive Žene i predavanje na temu nasilja u porodici i nasilja nad ženama sa posebnim fokusom na aktivnosti u okviru dnevnog centra i sigurne kuće a svake godine u okviru redovne studentske prakse na trećoj godini studenti Odsjeka socijalnog rada obavljaju praksu u okviru rada Vive Žene.
- **SOC** je u saradnji sa organizacijom „**Medica**“ realizovao emisiju specijala TV Liberty koja je u fokusu imala nasilje nad ženama, te prenijela priče i iskustva žena žrtava nasilja u BiH.

P R E P O R U K E

- ✓ Pravno regulisati **obavezu informisanja žena** koje su preživjele nasilje o dostupnim oblicima podrške i pomoći i odrediti institucije sistema koje su dužne pružiti ove informacije.

I.2.6 Osigurati zaštitu i podršku stranim žrtvama nasilja nad ženama i nasilja u porodici

U izvještajnom periodu stupio je na snagu **novi Zakon o strancima** (“Službeni glasnik BiH”, br. 88/15) koji je **usklađen sa Istanbulskom konvencijom**.

ARS BiH / MLJPI je dala mišljenje o usklađenosti Zakona o azilu BiH sa ZORS-om. U izvještajnom periodu, ARS BiH / MLJPI je izradila mišljenje na **Nacrt strategije u oblasti migracija i azila i Akcionog plana (2016-2020.)** pri čemu je Strategija unaprijeđena iz rodne perspektive na način da je primijenjen rodno osjetljivi jezik, i da se posebna pažnja mora posvetiti rizičnim grupama i ranjivim kategorijama kao što su trudnice, porodilje, samohrane majke, mlade djevojke, djeca, žrtve bilo kojeg oblika nasilja, osobe sa invaliditetom, starije i iznemogle osobe, osobe iz različitih religijskih i nacionalnih manjina ili LGBT osobe.

MS BiH i Međunarodni forum solidarnosti EMMAUS su potpisali **Protokol o saradnji** i osiguranju adekvatnog smještaja i zbrinjavanja stranaca-žrtava trgovine ljudima u BiH.

Nadležni organi uprave, kao i pružaoci specijalističke podrške žrtvana nasilja nad ženama posjeduju kapacitete da pruže zaštitu i podršku žrtvama-stranim državljanjkama, kako slijedi:

- U izvještajnom periodu jedna žrtva nasilja - strana državljanjka u vanbračnoj zajednici sa bh državljaninom bila je na tretmanu u sigurnoj kući „**Vive Žene**“, na zahtjev Službe za poslove sa strancima - Terenskog centra Tuzla (krizna intervencija prije odlaska u matičnu zemlju).
- „**Medica**“ je u sigurnu kuću u Zenici zbrinula dvije strankinje potencijalne žrtve trgovine ljudima.
- **Fondacija lokalne demokratije** vodi centar za azil i daje kontinuiranu podršku azilantima, izrađena brošura i podijeljena u 500 primjeraka sa osnovnim podacima o podršci azilantima.

P R E P O R U K E

- ✓ Kroz Zakon i ostale provedbene propise **definisati tačan postupak u smislu zaštite stranaca-žrtava nasilja**, regulisanja statusa u BiH, zbrinjavanja i neophodne pomoći. Potrebno je **dopuniti postojeći Protokol** o saradnji i osiguranju adekvatnog smještaja i zbrinjavanja stranaca žrtava trgovine ljudima u BiH u tom smislu.

I.2.7 Osigurati zaštitu i podršku žrtvama nasilja nad ženama i nasilja u porodici koje su državljanke BiH u inostranstvu

Sektor za međunarodno pravne i konzularne poslove MIP BiH nije do sada imao iskustva u oblasti zaštite i podrške žrtvama nasilja koje su državljanke BiH u inostranstvu. U slučaju rodno zasnovanog nasilja, kao i svih ostalih vrsta nasilja, bh. državljanke se obraćaju direktno organima

zemlje prijema, dakle, policiji i socijalnoj pomoći, koji potom svu potrebnu zaštitu obavljaju u skladu sa zakonima zemlje prijema.

U izvještajnom periodu **ARS BiH / MLJPI** realizovala je akciju smještaja državljanke BiH, koja je kao žrtva nasilja boravila u Alžiru u Centru za žene i djevojke u sigurnu kuću. Državljanke BiH je omogućen povratak u BiH i smještaj u sigurnu kuću „**Žena BiH**“ u Mostaru.

Pored toga, državljanica BiH žrtva nasilja, koja je kraći vremenski period boravila u inostranstvu gdje je preživjela silovanje, obratila se za pomoć u „**Vive Žene**“. U navedenom slučaju pored psihoterapijskog tretmana, „Vive Žene“ su se pismenim putem obratile nadležnim institucijama te strane zemlje sa zahtjevom/molbom za oslobođanje troškova bolničkog liječenja, jednog dijela troškova žrtva nasilja je oslobođena ali većine ipak nije, proces naplate sredstava je u toku.

I.3. STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijediti prepostavke za kažnjavanje počinilaca nasilja nad ženama i nasilja u porodici i osigurati pristup pravdi žrtvama

I.3.1. Uskladiti krivično zakonodavstvo sa odredbama Konvencije

U maju 2015. godine u Parlamentarnoj skuštini BiH su usvojene izmjene i dopune Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine kojima je, između ostalog, definicija silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja počinjenih kao ratni zločin protiv civilnog stanovništva ili kao zločin protiv čovječnosti, uskladena s međunarodnim standardima.

U izvještajnom periodu je u **Federaciji BiH** vršena priprema analiza usklađenosti Zakona o krivičnom postupku Federacije BiH i Krivičnog zakona FBiH sa odredbama Istanbulske konvencije, kao i i izrada prednacrta navedenih propisa.

- ✓ *U FBIH broj presuda u predmetima nasilja u porodici je u 2015 godini bio 351, što predstavlja povećanje broja presuda u odnosu na 2014. godinu kada je bilo 311 presuda.*
- ✓ *Primjetno je smanjanje izrečenih kazni zatvora za krivično djelo nasilja u porodici. U 2015. izrečene su 43 kazne zatvora, što je dvostruko manje nego 2014.*
- ✓ *I dalje se u najvećem broju određuju uslovne kazne, kojih je u 2015. godini bilo 281, tj. za trećinu više nego 2014, a izrečeno 18 novčanih kazni i devet drugih mjera.*

Predmeti registrovani u **instituciji Ombudsmena** po pojedinačnim žalbama u toku 2015 i 2016 godine koji ukazuju na povrede prava u smislu nasilja u porodici i nasilja nad ženama. Konkretno, povrede se sastoje u sljedećem:

- nepostupanje kantonalnog tužilaštva po podnesenoj krivičnoj prijavi
 - nepostupanje policijskih službenika po prijavama za nasilje od strane supruga
 - dugotrajan prekršajni postupak pred osnovnim sudom po prijavi za nasilje nad ženom i djecom.
- U oblasti **usklađivanja krivičnog zakonodavstva** sa odredbama konvencije tek predstoje značajni zadaci u narednom periodu.
- Potrebno je ujednačiti pravna rješenja u entitetskim zakonima u domenu pravnog tretiranja nasilja u porodici: Zakonodavstvo RS reguliše nasilje u porodici kao **krivično djelo i prekršaj**, dok u FBiH nasilje u porodici ima **isključivo status krivičnog djela**.

- Način na koji bh. zakonodavstvo uređuje krivično djelo **seksualnog nasilja**, uključujući silovanje, nije u potpunosti usklađen sa konvencijom, iako pruža osnov za primjenu na način kako je Konvencijom ovo djelo prepoznato.
- U krivičnom zakonodavstvu pitanja **proganjanja, prinudnog braka i genitalnog sakaćenja** žena nisu usklađeni sa odredbama Konvencije.

- Takođe, u pitanju **pomaganja, tj. podstrekivanja** na pokušaj, u postojećoj regulativi **nije kažniv svaki** pokušaj, kako je to Konvencijom propisano, već samo pokušaj ukoliko je za djelo na čije se izvršenje podstrekava zaprijećena kazna zatvora od tri, odnosno pet godina ili teža kazna. Isti je slučaj i sa pitanjem neprihvatljivog opravdanja za krivična djela, uključujući djela počinjena iz tzv. časti.
- I u oblasti **posredovanja** u slučajevima nasilja obuhvaćenim Konvencijom Pravni okvir BiH nije usklađen sa Konvencijom. Naime, Konvencija zabranjuje da se u slučajevima nasilja koriste metodi posredovanja, kao što je, npr. u nas još uvjek nova praksa medijacije, zbog toga što posredovanje može imati negativne posljedice po žrtve posebno ukoliko je učešće u takvim alternativnim metodama razrješenja sporova obavezno i ukoliko zamjenjuje sudske procese po principu saslušanja suprotstavljenih strana. Naime, žrtve nasilja nikada ne mogu da uđu u procese alternativnog razrješenja sporova na istom nivou kao učinioци. U prirodi je ovih krivičnih djela da žrtve osjećaju sram, bespomoćnost i ugroženost, dok učinilac odiše osjećanjem moći i dominacije.

Pored nužnosti realizovanja navedenih sistemskih rješenja, potrebno je dalje raditi na **unapređenjima u sudskoj praksi**, a posebno:

- **Povećati ažurnost** u postupcima nasilja u porodici. Naime tužiocu bi u predmetima nasilja u porodici trebali postupati hitno, s obzirom na to da u velikom broju slučajeva osumnjičeni i žrtva žive u istom domaćinstvu zbog čega bi neblagovremeno postupanje moglo dovesti do nastavka vršenja ili ponovljenog nasilja
- U slučaju kada žrva u toku postupka odustane od svjedočenja, a ako postoji osnovana sumnja da je optuženi počinio krivično djelo nasilja u porodici, **tužiocu ne bi trebali odustajati** od optužnice;
- Tužiocu bi trebali pred samo suđenje **pripremiti svjedoka** i oštećenog za neposredno davanje iskaza pred sudom i upozoriti ih na postavljanje neugodnih pitanja i pitanja iz ličnog života koje mogu postaviti branioci optuženog;
- **Povećati visinu novčanih kazni za prekršajna i krivična djela nasilja** u porodici kao i **povećati dužinu boravka u zatvoru** za ovo krivično djelo. Okolnosti porodičnosti i brige za

U RS je broj redloženih zaštitnih mjera 2015 godine bio približni isti kao i 2014 (110 i 116), s tim da je broj od šest izrečenih mjeri psihosocijalnog tretmana 2015 upola manji nego 2014.

U FBIH, općinski sudovi određuju zaštitne mjere. Broj izrečenih zaštitnih mjer u 2015. godini je 213, što je za trećinu manje nego 2014. godini!

Izrečeno je:

- **12** udaljenja iz stana
- **62** zabrane približavanja žrtvi nasilja,
- **56** zabrane uz nemiravanja ili uhodenja osobe izložene nasilju,
- **57** mjeri obavezognog psihosocijalnog tretmana,
- **26** mjeri obavezognog liječenja od ovisnosti

Mjera privremenog lišenja slobode i zadržavanja nije izricana a pozitivan je trend povećanja izrečene zaštitne mjeri obavezognog psihosocijalnog tretmana u odnosu na 2014. godinu.

Zabilježen je pozitivan trend blagog rasta broja počinilaca nasilja u porodici lišenih slobode i sprovedenih.

- **2014:** od 1136 počinilaca, **109** lišeno slobod
- **2015:** **1026** počinilaca, **132** lišeno slobode

djecu ne smiju se posmatrati niti uzimati u obzir kao olakšavajuće okolnosti i razlozi za ublažavanje sankcije prema počiniocima nasilja.

P R E P O R U K E :

Usklađivanje zakonodavstva

- ✓ Ujednačiti pravna rješenja u entitetski zakoni u domenu pravnog tretiranja nasilja u porodici.
- ✓ Uskladiti sa Konvencijom način na koji bh. zakonodavstvo uređuje krivično djelo seksualnog nasilja.
- ✓ Pitanja proganjanja, prinudnog braka i genitalnog sakaćenja u krivičnom zakonodavstvu uskladiti sa Konvencijom.
- ✓ U slučajevima nasilja ne treba biti predviđeno korištenje metode posredovanja.

Unapređenja u pravosudnoj praksi

- ✓ Povećati ažurnost i u predmetima nasilja u porodici postupati hitno.
- ✓ Kada žrtva odustane od svjedočenja, tužioc ne bi trebali automatski odustajati od optužnice.
- ✓ Pripremati svjedoka i oštećenog za davanje iskaza.
- ✓ Pooštiti novčane kazne i dužinu boravka u zatvoru.
- ✓ Okolnosti porodičnosti i brige za djecu ne uzimati kao olakšavajuće okolnosti.

I.3.2. Uskladiti građansko zakonodavstvo sa odredbama Konvencije

Uporedne analize ukazuju da su politički i pravni dokumenti **usklađeni** sa članom 29 Konvencije (Građanske parnice i pravni lijekovi). Bh. zakonodavstvo o parničnom postupku propisuje pravila postupka na osnovu kojih sudovi raspravljavaju i odlučuju u građanskopravnim sporovima.

Pravni sistem Bosne i Hercegovine propisuje pravo žrtvama da i u okviru građanskog postupka traže potraživanje naknade štete od učinioca nasilja, međutim, programi praćenja sudskega postupka u Bosni i Hercegovini ukazuju da se odluka o imovinskopravnom zahtjevu u predmetima nasilja u porodici **rijetko donosi**.

U izvještajnom periodu u oba bh. entiteta usvojeni su novi **zakoni o radu** koji donose pozitivne novine koje garantuju zabranu diskriminacije po bilo kojem osnovu, te odredbe se odnose na mobing i nasilje na radu.

Kao što je istaknuto u sekciji I.1.1 ovog Izvještaja, u Mišljenju na Nacrt zakona o hraniteljstvu FBIH predloženo je da se u članu 18. stav (1), tačka g), pod nazivom “*Smetnje za obavljanje hraniteljstva*”, uvedu i slučajevi u kojima je određena uvjetna osuda, kao i slučajevi u kojima je počiniocu nasilja u porodici izrečena neka od mjera zaštite predviđenih u članu 9. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici (Službene novine Federacije BiH“, broj 20/13). U tom smislu, u smetnje za obavljanje hraniteljstva bile bi uvedene uvjetne osude koje su određene počiniocu, kao i zaštitne mjere ukoliko su određene počiniocu nasilja u porodici. Ovakvo rješenje je potrebno iz razloga što

statistički podaci pokazuju da se i dalje za krivično djelo nasilja u porodici, počiniocima određuju uvjetne osude.

I.3.3. Provoditi edukativne kampanje kojima bi se ohrabrilo prijavljivanje djela nasilja nad ženama i nasilja u porodici

Pozitivno bh. zakonodavstvo predviđa obavezu prijavljivanja djela nasilja u porodici za sve građane/ke koji/e koji saznavaju da je djelo učinjeno. Oba zakona o zaštiti od nasilja u porodici (u FBiH i u RS) propisuju da je dužnost svih građana, a posebno članova/ica porodice, da nakon saznanja da je počinjeno nasilje u porodici ili da postoje osnovi sumnje da je počinjeno, isto prijave policiji a zakon u FBiH još i predviđa da je neprijavljanje radnji nasilja u porodici prekršaj. U ovoj oblasti **bh. zakonodavstvo ide ispred standarda predviđenog Istanbulskom konvencijom**. Međutim, iako postoji regulatorni okvir, u BiH prema posljednjim procjenama tek deseti slučaj rodno zasnovanog nasilja bude prijavljen.

- ✓ *U BiH prema posljednjim procjenama tek svaki deseti slučaj rodno zasnovanog nasilja bude prijavljen.*
- ✓ *Pored toga, žrtve se rijetko odlučuju na pokretanje postupka i odustaju od žalbe i vođenja postupka.*

Nespremnost društva da odbaci stereotipe i predrasude da je nasilje nad ženama i nasilje u porodici „privatna stvar“ još uvijek u BiH predstavlja stanoviti izazov:

- **Službe pravne pomoći u BiH** dolaze do saznanja o postojanju nasilja većinom tek u situacijama kada se žene korisnice obraćaju radi pokretanja postupka za razvod braka ili savjeta u vezi prava koja im pripadaju kada se odluče da uslijed nasilja napuste vanbračnu zajednicu.
- **Instituciji Ombudsmena za ljudska prava BiH** se žene žrtve nasilja i žrtve nasilja u porodici mogu obratiti svakodnevno u okviru redovnog rada sa strankama, međutim rijetko se odlučuju za pokretanje postupka pred Institutcijom ombudsmena ili drugim nadležnim organima zbog straha i nepovjerenja u institucije, a često u toku postupka i odustaju od žalbe i daljeg vođenja postupka.

Kada su u pitanju razlozi neprijavljanja nasilja, istraživanja³ identifikuju da su u BiH prisutni:

- strah žrtve od počinitelja nasilja,
- nepovjerenje u državne institucije,
- osjećanje krivice i stida
- strah da priča osobe koja je doživjela nasilje neće biti dovoljno ubjedljiva, da joj se neće vjerovati
- dugi i za žrtvu veoma mučni sudski procesi i
- niske kazne koje se izriču počiniteljima nasilja.

Javne kampanje podizanja svijesti za prepoznavanje i borbu protiv nasilja nad enama i nasilja u porodici koje su realizovane u izvještajnom periodu, i koje smo detaljnije predstavili u sekciji I.1.3 ovog izvještaja, u svom sadržaju su pored ostalog nosile i poruku većeg prepoznavanja i prijavljavanja nasilja.

³ Studija „Odgovor institucija, ustanova i preduzeća u spriječavanju diskriminacije žena u BiH“, (ICVA, Sarajevo, decembar 2013)

I.3.4. Unaprijediti odgovor policijskih službenika u slučajevima nasilja nad ženama i nasilja u porodici, primjenu zaštitnih mjera i provođenje istraga

Konvencijom se zahtijeva **brzo i adekvatno uključivanje policije** u sprečavanje i zaštitu od svih oblika nasilja. Ovo podrazumjeva:

- primjenu preventivnih operativnih mjera
- prikupljanje dokaza uključujući pravo na dolazak nadležnih organa unutrašnjih poslova na mjesto na kojem je osoba u datom trenutku izložena riziku;
- odgovarajuće postupanje nadležnih organa unutrašnjih poslova i davanje savjeta žrtvama; saslušanje žrtava, bez odlaganja, koje vrše specijalno obučena, i prema potrebi ženska lica u prostorijama namijenjenim uspostavljanju odnosa povjerenja između žrtve i zaposlenog u organu unutrašnjih poslova;
- i obezbjeđivanje odgovarajućeg broja žena zaposlenih u organima unutrašnjih poslova, na svim nivoima odgovornosti.

U FBiH slučajevi nasilja u porodici se često zavode kao "ugrožavanje sigurnosti" ili "narušavanje javnog reda i mira", te se nasilje nad ženama ne tretira kao krivično djelo po Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici, već kao prekršaj.

Nadležna entitetska ministarstva su, u skladu sa obavezama propisanim Zakonima o zaštiti od nasilja u porodici, donijela **Pravilnike o sprovođenju zaštitnih mjera** koja su u nadležnosti policije koji detaljno razrađuju postupak sprovođenja mjera. Zakoni na entitetskom nivou vlasti u Bosni i Hercegovini propisuju mogućnost izricanja **hitnih mjera zaštite**, čime je, unutrašnje zakonodavstvo u BiH (s izuzetkom Brčko Distrikta) **u skladu sa standardom koji proizilazi iz Konvencije**.

U izvještajnom periodu su provođene kontinuirane obuke od strane **Agencije za školovanje i stručno usavršavanje kadrova BiH**. Agencija u nastavnim planovima i programima uključuje predmete koji obrađuju problematiku nasilja u porodici, a to su: Psihologija, Poslovi policije i pravila ponašanja (rješavanje konfliktnih situacija), te Krivično pravo (KD protiv braka, obitelji i mladih). U **FBIH** je pored specijalističkih edukacija utvrđen i program obuke na **Policijskoj akademiji** koji obuhvata postupanje po Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici i elektronske evidencije pri čemu je do sada održano 17 obuka na kojima je prisustvovalo oko 700 osoba.

Nevladin sektor je involviran u **monitoring postupanja policijskih službenika** u BiH. U izvještajnom periodu provođeno istraživanje „**Monitoring postupanja policijskih službenika u slučajevima nasilja u porodici i porodičnoj zajednici u Tuzlanskom kantonu**“ koju su realizovale tuzlanske „Vive žene“ i „Lara“ iz Bijeljine. U istom kantonu provode se 2015 i 2016. godine analize izricanja i provođenja zaštitnih mjera u okviru Zakona o zaštiti od nasilja u porodici FBiH i Analiza o izrečenim i provedenim zaštitnim mjerama će biti urađena i za 2016.

- ✓ U Federaciji BiH (u 9 kantona, bez SBK) u 2015. godini bilo je 1.427 prijava slučajeva nasilja u porodici, što je **približno broju prijava** u odnosu na prošlu 2014. godinu.
- ✓ Broj podnesenih izvještaja o počinjenom krivičnom djelu nasilja u porodici (podaci kantonalnih MUP-ova): je 771, što predstavlja **smanjenje u odnosu na prethodne godine**.

UN Women je podržao aktivnosti **GC RS** na unapređenju odgovora policijskih službenika/ca u slučajevima nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Aktivnoti uključuju analizu potreba i mogućnosti za unapređenje provođenja Istanbulske konvencije u sektorу policije, razvoj trening paketa i zagovaranja za njegovu integraciju u zvanične obrazovne programe, kao i instrumenata za monitoring implementacije konvencije. Aktivnosti će biti implementirane u periodu septembar 2016 – januar 2019. godine.

Još uvijek su brojni izazovi kada je u pitanju odgovor policijskih službenika u slučajevima nasilja nad ženama i nasilja u porodici, primjenu zaštitnih mjera i provođenje istraga. Novije analize i izvještaji bilježe i sljedeće:

- Policija u znatnom broju slučajeva samo **upozorava** prekršioce djela
- Češće se odlučuje za podnošenje **prekršajnih** prijava, na koji način nasilnik za počinjeno nasilje bude samo novčano kažnjen.
- Nasilje se **ne prepozna kao nasilje**, čak i kad je bilo fizičko, nego se češće tretira kao “bračni sukob/svađa”. Žene žrtve nasilja se ne doživljavaju kao žrtve, već ih optužuju i okrivljuju za nasilje. Njihov problem se ne shvata ozbiljno sve dok se nasilje ne ponovi nekoliko puta, što prouzrokuje dugotrajnu izloženost nasilju.
- U FBiH slučajevi nasilja u porodici se često zavode kao “ugrožavanje sigurnosti” ili “narušavanje javnog reda i mira”, te se nasilje nad ženama ne tretira kao krivično djelo po Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici, već kao prekršaj.
- **Bezbjednosni rizici** se **nedovoljno sistematski** tumače (što je gotovo redovan slučaj kod procjene rizika od napuštanja partnera),
- Još uvijek se bilježe primjeri da u slučajevima porodičnog nasilja **nije utvrđivano postojanje oružja**, ili nije oduzimano oružje,
- Problem **nedostatka vještina ili propusta u prikupljanju dokaza** i slučajeva “ležernog i nemarnog odnosa” prema ključnim podacima.

I.3.5. Unaprijediti programe edukacije za tužioce i sudije

ARS BiH / MLJPI učestovala je u kreiranju **Programa početne obuke i Programa stručnog usavršavanja za 2016. godinu** Centra za edukaciju sudija i tužilaca FBIH (**CEST FBIH**) i

predložila da teme o primjeni ZORS-a, CEDAW konvencije, Istanbulske konvencije te propise o zaštiti žrtava trgovine ljudima budu integrisane u program.

U izvještajnom periodu **CEST FBIH** je u okviru svojih programa realizirao nekoliko seminara i radionica s ciljem poznавања učesnika sa kompleksnom problematikom nasilja u porodici, uključujući različite vrste nasilja, krug nasilja, te specifičnosti izolovanih incidenata u odnosu na dugotrajno nasilje. Bile su zasupljene teme: „*Ravnopravnost spolova i zaštita od nasilja u porodici*”, „*Zaštita djece žrtava i djece svjedoka u krivičnim postupcima*“, „*Najbolji interes djeteta*“, *Obuka za savjetnike i savjetnice za prevenciju seksualnog i rodno zasnovanog uznemiravanja u BH pravosuđu*, „*Antidiskriminaciono i krivično pravo: Suzbijanje diskriminacije i nasilja nad LGBT osobama – Iskustva u Bosni i Hercegovini i regiji*“, „*Psihosocijalni pristup u radu sa žrtvama i svjedocima*“ i druge.

Saradnja između organizacije **Altanska inicijativa** i **Ženevskog centra za demokratsku kontrolu oružanih snaga (DCAF)**, a uz podršku norveške i švedske vlade, rezultirala je značajnim materijalima za edukaciju sudija i tužilaca: „*Priručnik za trenere – Prevencija i suzbijanje rodno zasnovanog nasilja u Federaciji BiH*“, „*Vodič u postupanju: Nasilje u porodici*“ i „*Priručnik – Sudska razmatranja slučajeva nasilja u Bosni i Hercegovini*“.

I.3.6. Osigurati pretpostavke za dosljednu primjenu propisa i obezbjeđenje zaštite svjedoka

U BiH na nivou entiteta i Brčko Distrikta postoje posebni zakoni, identične sadržine, koji regulišu posebne mjere zaštite svjedoka krivičnih djela, zaštite svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka u krivičnom postupku, te propisivanja postupka saslušanja zaštićenog svjedoka. Mjere zaštite koje zakoni predviđaju primjenjuju se u okviru krivičnog postupka za sva krivična djela, prema tome potencijalno i djela nasilja u porodici ili neko drugo krivično djelo nasilja nad ženama (npr. silovanje)

U nedostatku raspoloživih izvora podataka ili posebnih istraživačkih studija koje bi ponudile kvantitativne i kvalitativne podatke o eventualnoj primjeni posebnih mjera zaštite svjedoka u kontekstu krivičnih djela nasilja nad ženama ili nasilja u porodici, upoređujući zakonska rješenja sa standardima iz Konvencije može se zaključiti da su **pravni i politički dokumenti u velikoj mjeri usklađeni sa članom 56 Konvencije**.

Što se tiče uspostavljanja pretpostavki za dosljednu primjenu propisa i obezbjeđenje zaštite svjedoka, u BiH djeluje **Multidisciplinarni tim/mreža za podršku žrtvama** čiji su članovi sudije, tužioci i policijski službenici, zajedno sa predstvincima drugih institucija. Mreža je aktivna već u **15 regija i kantona, kao i u Brčko-distraktu**. Pored toga, sudije, tužioci i policijski službenici su polaznici **Edukacije za pružanje podrške svjedocima/žrtvama** koje „*Vive Žene*“ provode u saradnji sa organizacijama „*Medica*“, „*Udružene žene*“ i **ACED Banja Luka**.

I.3.7. Osigurati pristup besplatnoj pravnoj pomoći svim žrtvama nasilja

Cilj besplatne pravne pomoći je obezbijediti da **svaki građanin ima jednaka prava pred sudom** odnosno pravično suđenje i jednak pristup суду. Međutim, pružanje besplatne pravne pomoći je na različitim nivoima vlasti u BiH regulisano različito. Na nivou BiH i na nivou Federacije BiH ne

postoji institucionalizovan pristup u pružanju besplatne pravne pomoći jer nisu doneseni zakoni u vezi prava na ostvarivanje iste. Posebni zakoni o besplatnoj pravnoj pomoći usvojeni su u Republici Srpskoj, Distriktu Brčko, kao i u četiri kantona u Federaciji BiH (ZDK, TK, ZHK i PK).

Pravna analiza i komparacija pokazuje da u opštim okvirima, domaće zakonodavstvo i praksa prate standard Istanbulske konvencije po ovom pitanju iako je dostupnost i standardi nisu jednaki za sve građanke/graćane BiH.

Značajnu ulogu u pružanju besplatne pravne pomoći imaju nevladine organizacije koje pružanje ove usluge imaju kao osnovnu djelatnost, kao i one koje su specijalizovane za podršku ženama žrtvama nasilja koje pomažu da dođe do izjednačavanja uslova po kojima bi građani mogli ostvariti pravo besplatne pravne pomoći. U BiH djeluje veći broj pružalaca besplatne pravne pomoći a od 2012. i **Mreža pružalaca besplatne pravne pomoći**, čije su članice **Zavodi za besplatnu pravnu pomoć u sedam kantona FBIH**, Centar za pružanje besplatne pravne pomoći RS i nevladine organizacije „Vaša prava“, Fondacija lokalne demokratije“, „Budućnost“, Centar za pravnu pomoć ženama Zenica, Centar informativno-pravne pomoći Zvornik, Centar za ljudska prava u Mostaru.

Kordinirano se radi i zagovara **saradnja vladinog i nevladinog sektora** kako bi se eliminisala diskriminacija i za korisnike i za pružioce usluga. Nevladine organizacije koje vode sigurne kuće, kao što su „Udružene žene“, „Žena BiH“, „Vive žene“, „Medica“ i druge u okviru svog rada pružaju i besplatnu pravnu pomoć i podršku žrtvama nasilja u porodici i nasilja nad ženama i to kroz davanje informacija o njihovim zakonskim pravima i mogućnostima, pisanje različitih tužbi, zahtjeva i sl.

I.3.8. Osigurati prepostavke za nadoknadu štete žrtvama nasilja

Pravni sistem Bosne i Hercegovine propisuje pravo žrtvama na potraživanje naknade od učinioca nasilja, i to kako u okviru krivičnog, tako i u okviru građanskog postupka. Međutim, pravne analize i nalazi praćenja sudskega postupaka ukazuju da se u okviru krivičnog postupka pravo na naknadu za pretrpljenu štetu koristi rijetko, uprkos pravima koja su dodijeljena kroz krivično procesno

zakonodavstvo putem relevantnih odredbi krivičnog zakona o ostvarivanju imovinsko-pravnog zahtjeva. Kao posljedica takvog stanja, većina žrtava **odustaju od ostvarivanja svojih osnovnih prava na naknadu**, jer parnični postupci na koje se upućuju, iziskuju dodatne finansijske izdatke, ponovna svjedočenja i s tim povezanu **retraumatizaciju**, a podrazumijevaju i otkrivanje njihovih identiteta.

Pozitivna praksa je zabilježena na najvišoj sudskej instanci u BiH, **Sudu BiH**, koji je u junu 2015. godine u okviru dva predmeta donio veoma značajne, nepravosnažne presude u kojima je, osim izrečene kazne zatvora, **po prvi put u okviru krivičnog postupka provedenog u cilju procesuiranja ratnih zločina oštećenim licima –**

Pružanje besplatne pravne pomoći je na različitim nivoima vlasti u BiH regulisano različito i ne postoji jedinstvena regulativa niti sistem besplatne pomoći koji bi bio jedinstveno ustrojen, održavan i budžetski finansiran.

U krivičnom postupku odluka o imovinskopravnom zahtjevu u predmetima nasilja u porodici donosi rijetko a u parničnom postupku žrtve često ne podnose imovinskopravni zahtjev.

žrtvama ratnog silovanja, dosuđena i novčana naknada za pričinjenu nematerijalnu štetu, i to na način da su počinitelji zločina obavezani da isplate značajne novčane iznose žrtvama. Navedene presude predstavljaju presedan koji treba da utiče na sličnu praksu i u slučaju krivičnih djela rodno zasnovanog nasilja i izvan ratnih sukoba.

Dok je u bh. zakonodavstvu za djela nasilja u porodici žrtvi naknada štete predviđena i može se ostvariti u postupku pred sudom, ostale komponente reparacije - koje podrazumijevaju **povratak u pređašnje stanje, rehabilitaciju i garanciju neponavljanja** još uvijek nisu predviđene odnosno regulisane domaćim pravnim aktima.

P R E P O R U K E

- ✓ Regulisati domaćim pravnim aktima i dodatne komponente reparacije: **povratak u pređašnje stanje, rehabilitaciju i garanciju neponavljanja**

I.3.9. Uskladiti propise o međunarodnoj pravnoj pomoći sa odredbama Konvencije

Prema važećem zakonodavstvu, obavezu obezbeđivanja informacija žrtvama o važećim regionalnim i međunarodnim mehanizmima za žalbe u državi propisuje samo Zakon o zabrani diskriminacije BiH prema kojem **Ombudsmen za ljudska prava BiH** pruža savjete, konsultacije u toku postupka licima koji se za zaštitu od diskriminacije obraćaju međunarodnim tijelima. Entitetski zakoni o zaštiti od nasilja u porodici i ZORS ne propisuju obaveze ovog tipa, niti propisuju tijelo koje bi bilo obavezno da pruži ovu vrstu informacije.

Za ovu oblast relevantni su i **pružaoci besplatne pravne pomoći**. Iako zakoni koji regulišu ovu djelatnost ne propisuju obavezu da tijela uspostavljena na osnovu zakona pružaju i pravne savjete ili pomoć u vezi podnošenja pravnih predstavki međunarodnim mehanizmima, pravne analize pokazuju da se u dijelu zakona koji propisuju pružanje opštih informacija o pravima i obvezama, te pravnu pomoć u sastavljanju svih vrsta pismena može uspostaviti veza sa obavezom koja proizilazi iz predmetnog standarda Istanbulske konvencije. Stoga bi se moglo zaključiti da je **normativno-pravni okvir u BiH usklađen sa članom Konvencije**.

I.4. STRATEŠKI CILJ 4: Unaprijediti okvir za kreiranje i praćenje provedbe integrisanih i rodnoosjetljivih politika za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici

I.4.1. Definisati jedinstvenu metodologiju za prikupljanje administrativnih podataka o nasilju nad ženama i nasilju u porodici

U BiH još uvijek nije utvrđena jedinstvena metodologija za prikupljanje podataka i informacija o tipovima i obimu nasilja na osnovu spola, uključujući nasilje u porodici. Jedinstvena metodologija za prikupljanje podataka nije utvrđena zbog neadekvatnog prikupljanja podataka o nasilju nad ženama i nasilju u porodici od strane administrativnih izvora, koji takvu pojavu ne evidentiraju kao nasilje nad ženama nego registruju prema vrsti počinjenog djela. Nedovoljno je informacija o žrtvi nasilja, te ne postoji veza između žrtve i počinioca djela. Činjenica da Okvirna strategija i njeno koordinirano provođenje nije prihvaćeno u RS takođe otežava unificiranje metodologije i efikasnije prikupljanje podataka u svrhu izvještavanja na nivou BiH i punu realizaciju ove aktivnosti planirane do kraja 2015.

U nastojanju da se metodologije prikupljanja podataka na entitetskom nivou usklade, kako bi podaci bili kompatibilni na nivou Bosne i Hercegovine **ARS BIH / MLJPI** je u izvještajnom periodu uz podršku **UN Women** izradila je **Prijedlog indikatora za praćenje provođenja Konvencije**. Prijedlog je izrađen u cilju definisanja izvora i procedura prikupljanja podataka za praćenje i izveštavanje o provođenju Istanbulske Konvencije.

Činjenica da Okvirna strategija i njeno koordinirano provođenje nije prihvaćeno u RS takođe otežava unificiranje metodologije i efikasnije prikupljanje podataka u svrhu izvještavanja.

ARS BIH / MLJPI izvršila je provjeru dostupnosti podataka kod nadležnih institucija i relevantnih organizacija prema navedenim indikatorima. Na osnovu rezultata provjere koja je otkrila brojne nedostatke, u narednom izvještajnom periodu će u okviru **USAID projekta „Jačanje kapaciteta institucija za ravnopravnsot spolova u BiH za rješavanje rodno zasnovanog nasilja“** biti intenziviran razvoj metodologije i instrumenata za praćenje provođenja Konvencije.

GC FBiH svake godine prikuplja podatke o porodičnom nasilju iz uspostavljene baze podataka, kao i podatke o krivičnim djelima sa elementima nasilja od svih općinskih i kantonalnih sudova i kantonalnih tužilaštava u Federaciji Bosne i Hercegovine. **GC RS** ne prikuplja podatke o nasilju nad ženama nego to spada u nadležnost Ministarstva porodice omladine i sporta RS.

1.4.2 Razviti kapacitete institucija da evidentiraju i koriste podatke o nasilju nad ženama i nasilju u porodici

Kao značajan korak u implementaciji Okvirne strategije u smislu razvoja kapaciteta institucija za evidentiranje i korištenje podataka o nasilju, u izvještajnom periodu je u **FBiH** je kreirana **prva baza podataka** o nasilju u porodici, uspostavljen je **informacioni sistem koji omogućava unos podataka o prijavama nasilja u porodici** od strane policije, praćenje zaštitnih mjera od strane

centara za socijalni rad, smještaj u sigurne kuće od strane nevladinih organizacija koje imaju sigurnu kuću, te pozive na SOS-telefon 1265.

U članu 41. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u FBiH je definisana je obaveza vođenja evidencija, definisani evidencijski obrazci u podzakonskim aktima. Tako se prikupljaju podaci o broju krivičnih djela, počinocima i oštećenim, kao i o broju izrečenih kazni i zaštitnih mjera za krivično djelo nasilja u porodici. Unos u bazu počeo je u januaru 2015. godine

U izvještajnom periodu su provođene edukacije aktera koji u svom radu koriste bazu i informacioni sistem. Na Policijskoj akademiji je donesen **Program obuke za primjenu propisa iz oblasti nasilja u porodici i vodenja elektronskih evidencije – baza podataka**. Do danas je održano 17 obuka na kojima je prisustvovalo oko 700 policijskih službenika, socijalnih radnika i predstavnika civilnog društva.

Baza podataka i informacioni sistem FBiH, razvijeni u saradnji sa OSCE-om, predstavljaju **model za harmonizaciju** okvira za kreiranje i praćenje provedbe politika za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja **u cijeloj BiH**.

U BiH još uvijek postoje brojni izazovi u evidentiranju i korištenju podataka o nasilju, koji ujedno predstavljaju i prioritete u narednom izvještajnom periodu implementacije Okvirne strategije, pored ostalog:

- **Neujednačenost statistika** o broju žrtava nasilja pri čemu svaka institucija/organizacija ima različite kriterijume za evidenciju žena i djece žrtava nasilja u porodici;
- **Centri za socijalni rad** ne evidentiraju djecu kao žrtve nasilja u slučajevima kad oni nasilju samo svjedoče, umanjujući na taj način broj žrtava nasilja u porodici;
- U bazičnoj evidencijskoj praksi rada pravosuđa se koristi razdvajanje podataka po spolovima. Moguće je dobiti podatke o ukupnom **broju ubijenih žena po vrsti krivičnog djela**. Međutim, u tom ukupnom broju žrtava ubistva sadržane **sve pojave ubistva, i ne vodi se evidencija** o ubistvima žena i djevojčica **zato jer su - žene - dakle - o femicidu**.

I.4.3 Provesti istraživanje o rasprostranjenosti nasilja nad ženama i nasilja u porodici (rok 2017)

Ova aktivnost je predviđena za realizaciju u narednom izvještajnom periodu (2017). U izvještajnom periodu **ARS BIH / MLJPI** je preduzela je pripremne radnje i ostvarila važne kontakte sa **OSCE Misijom u BiH**. Naime, OSCE je u okviru regionalnog projekta za Istočni Balkan i Tursku planirao u više zemalja, uključujući i BiH provesti istraživanje o rasprostranjenosti nasilja nad ženama. Pomenuto istraživanje je u znatnoj mjeri metodološki uporedivo i kompatibilno sa istraživanjem koje je ARS BIH / MLJPI provela 2013. godine.

Ukoliko saradnja sa OSCE-om bude realizovana, biće uštedjena značajna budžetska sredstva a BiH će dobiti nove važne podatke o rasprostranjenosti nasilja nad ženama i nasilja u porodici u BiH koji će, kada budu uspoređeni sa podacima iz 2013, dati važne informacije o trendovima promjena i uticaju Okvirne strategije i politika u oblasti sprečavanja i prevencije nasilja u porodici i nasilja nad ženama.

Kao dodatni napor za prikupljanjem relevantnih podataka u svrhu praćenja progresa provedbe Okvirne strategije, kao i GAP BiH, ARS BiH je ostvarila saradnju sa **USAID MEASURE** projektom koji od 2015 do 2020 provodi godišnje istraživanje o percepcijama bh. građana. Na prijedlog **ARS BiH / MLJPI**, pomenuto istraživanje **prošireno je i produbljeno** u dijelu rodne ravnopravnosti i nasilja u porodici i rezultati koji će biti publikovani narednih godina poslužiće kao dobar dodatni indikator za mjerjenje progresa.

I.4.4. Osigurati konsultacije sa nevladinim sektorom i marginaliziranim grupama

Kako je pomenuto i u sekciji I.1.10 ovog Izvještaja, **ARS BIH / MLJPI BIH** je 17. decembra 2015. godine potpisala **Sporazum o saradnji sa Sigurnom mrežom** mreža 22 nevladine organizacije, sa teritorije Bosne i Hercegovine, koje okuplja svih devet sigurnih kuća koji predviđa redovne konsultacije radi dogovora o prioritetnim aktivnostima na provedbi Istanbulske konvencije i Okvirne strategije.

U okviru rada **Stručnog tima** za izradu i provedbu Strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici FBiH 2013.-2017 nevladine organizacije su kroz **Sigurnu mrežu** uključene kao članovi tima, pored predstavnika relevantnih ministarstava. Posebno u dijelu zagovaranja i provođenja preventivnih kampanja uticaj nevladinih organizacija je značajan. Pored toga, prilikom izrade zakona i podzakonskih akata u rad radnih tijela uključuju se i nevladine organizacije, a tokom davanja mišljenja i provođenje javnih rasprava daje se mogućnosti uticaja na određene dokumente.

Predstavnici nevladinog sektora bili su i članovi Radne grupe za izradu jedinstvene baze podataka o slučajevima nasilja u porodici FBiH, radne grupe za izradu Pravilnika o provođenju zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja FBiH, kantonalnih Programa mera u okviru Strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici FBiH i drugi.

Pored teoga, u izvještajnom periodu ARS BiH / MLJPI je uspostavio **mehanizam za redovnu koordinaciju relevantnih predstavnika međunarodne zajednice i partnera u oblasti ravnopravnosti spolova**. U izvještajnom periodu održana su dva koordinacijska sastanka međunarodne zajednice (juni i novembar 2016) koji su okupili preko 40 predstavnika stranih ambasada u BiH i vodećih međunarodnih organizacija kao što su OSCE, Delegacija EU, USAID, UN, GIZ i drugi. Redovni polugodišnji sastanci su prilika da se razmijene informacije o prethodnim, tekućim i planiranim aktivnostima međunarodnih partnera za podršku naporima ARS BiH/MLJPI u uspostavljanju ravnopravnosti spolova. Aktivnost koordinacije međunarodnih donatora pomogla je boljoj sinhronizaciji aktivnosti i otklanjanju preklapanja u zajedničkim naporima u ovoj oblasti, kao i konkretnom obezbjeđivanju donatorskih sredstava za nastavak realizacije FIGAP programa u godinama koje slijede.

U izvještajnom periodu je formiran zajednički upravljački mehanizam dvaju najvećih projekata za borbu protiv nasilja nad ženama u BiH (SIDA-UN Women i USAID-ARS BiH) Švedska SIDA je do sada najistaknutiji donator u oblasti rodne ravnopravnosti u BiH. U nastavku ove prakse, SIDA je u izvještajnom periodu angažovala UN Women da pripremi i otpočne s realizacijom projekta posvećenog rodno zasnovanom nasilju. Projekat vrijedan 1,5 miliona dolara pod nazivom „**Standardi i angažman za suzbijanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici u BiH**“ implementator je dizajnirao na način da ARS BIH / MLJPI nije bila pravovremeno i na pravi način involvirana u proces pripreme. Problem je prevaziđen promptnim uključivanjem priloga ARS BiH u finaliziranje projektnog zadatka i plana provedbe, kao i formiranjem, u junu 2016, **Zajedničkog**

upravnog odbora projekata SIDA-UN Women i USAID-ARS BiH. Odborom predsjedava ARS BiH, kopredsjedava UN Women a čine ga još i direktorice entitetskih gender mehanizama i predstavnica Brčko-Distrikta BiH. Odbor upravlja sprovođenjem projekata, pruža stručni nadzor kako bi se održali relevantnost projekata i prioriteti utvrđene u projektnoj dokumentaciji, kao i da bi se adekvatno reagovalo na razvoj situacije u zemlji; usmjerava rad radnih i tehničkih tijela projekata u odnosu na vanjske faktore (političke, socijalne, ekonomske), koji mogu uticati na implementaciju projekata i održivost rezultata; usmjerava i odlučuje o projektnim strategijama, kako bi se osiguralo postizanje projektnih ciljeva; odobrava planove rada i budžete oba projekta; odobrava izvještaje i td. Ovakvim mehanizmom upravljanja i koordinacije dva najznačajnija projekta o nasilju nad ženama u BiH će ostvariti punu sinhronizaciju i koordinaciju aktivnosti i očekivanja su da će kumulativnim efektom maksimizirati rezultate u ovoj oblasti.

I.4.5. Podnosi redovne izvještaje o implementaciji Strategije i razmjerama i posljedicama nasilja nad ženama svim zainteresiranim stranama

U cilju realizacije ove aktivnosti na način kako je predviđena Okvirnom strategijom, **MLJPI** podnosi ovaj Godišnji izvještaj Vijeću ministara BiH.

U BiH još uvijek nije uspostavljen princip i praksa redovnog izvještavanja o provedbi Okvirne strategije. Kako bi prevazišla problem nedostatka kontinuiranih i sistematičnih informacija, **ARS BIH MLJPI** je u septembru i oktobru 2016. godine u cilju izrade ovog Izvještaja dostavilo dopise sa upitnikom za pružanje informacija o provođenju aktivnosti iz Okvirne strategije svim ministarstvima Vijeća ministara, relevantnim državnim agencijama, entitetskim vladama i gender mehanizmima, međunarodnim partnerima kao i 23 nevladine organizacije. Odgovor je bio oko 50 % a kvalitet i količina dostavljenih informacija su varirali. ARS BiH / MLJPI je potom preduzela dodatne napore u cilju prikupljanja informacija o provedbi Okvirne strategije u cilju što kvalitetnijih i sveobuhvatnijih informacija uključenih u ovaj Izvještaj.

PREPORUKE

- ✓ Uspostaviti koordinaciono tijelo za provedbu Strategije
- ✓ Identifikovati i odrediti nadležne implementatore, rokove i indikatore progresu
- ✓ Uspostaviti mehanizam redovnog i sistematičnog izvještavanja o provedbi Okvirne strategije

II. PREPORUKE

U ovoj sekciji sumarno iznosimo preporuke koje su prethodno izložene u nekim od ranijih sekcija ovog Izvještaja. Napominjemo da su preporuke proistekle iz iskustva dosadašnje provedbe Okvirne strategije. Preporuke su **komplementarne** sa aktivnostima i ciljevima formulisanim u tekstu Strategije, i predstavljaju prioritete za implementaciju u narednom izvještajnom periodu.

STRATEŠKI CILJ 1: Osigurati sveobuhvatnu, djelotvornu i inkluzivnu prevenciju nasilja nad ženama i nasilja u porodici:

- ✓ Intenzivirati kontrole i ne odobravati školsku upotrebu udžbenika čijim se sadržajem krše ljudska prava, koji sadrže rodnu i diskriminaciju zasnovanu na seksualnoj orientaciji, stereotipe i predrasude bazirane na inferiornosti ženskog i superiornosti muškog spola.
- ✓ Iako bh. pravni i politički dokumenti prepoznaju obavezu iz Konvencije o propisivanju programa rada sa seksualnim prestupnicima, trenutno je to slučaj samo sa sa počiniocima nasilja u porodici - tako da u ovom domenu standardi iz Konvencije u praktičnoj primjeni u BiH tek trebaju biti dostignuti.
- ✓ Inovirati regulatorni okvir, kako bi se pružila mogućnost provođenja obaveznog psihosocijalnog tretmana većem broju stručnjaka/institucija, što bi unaprijedilo i intenziviralo korištenje ove važne zaštitne mjere.

STRATEŠKI CILJ 2: Uspostaviti multidisciplinarni i koordiniran sistem zaštite žrtava nasilja nad ženama i nasilja u porodici u skladu sa Konvencijom Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici:

- ✓ **Sigurne kuće u BiH** trebaju imati jednak pravni status u oba entiteta BiH, kao i osiguranu sistemsku podršku za funkcionisanje.
- ✓ Pravno regulisati **obavezu informisanja žena** koje su preživjele nasilje o dostupnim oblicima podrške i pomoći i odrediti institucije sistema koje su dužne pružiti ove informacije.
- ✓ **Inkriminisati** djela proganjanja, prinudnog braka i genitalnog sakaćenja.
- ✓ Kao oblik podrške za žrtve seksualnog nasilja **uspostaviti krizne centre za žrtve silovanja** i krizne centre za žrtve seksualnog nasilja.
- ✓ **Okvirna strategija usvojena na VM** treba biti prepoznata od svih nivoa vlasti u BiH kao strateško-programski dokument koji određuje prioritete i aktivnosti u provedbi Istanbulске konvencije. Posebno zbog toga što entitetske strategije koje tretiraju rodno zasnovano nasilje imaju u fokusu jedino nasilje u porodici, a ne i nasilje nad ženama u širem smislu, kako to predviđa Istanbulска konvencija.
- ✓ **Uspostaviti tijelo za upravljanje i koordinaciju** provedbom Okvirne strategije i integrisati prioritete, ciljeve i aktivnosti iz Okvirne strategije **u programe rada izvršne vlasti**.
- ✓ **Poboljšati teritorijalnu zastupljenost** sigurnih kuća kako bi pristup zaštiti bio ujednačen za sve građanke i građane BiH bez obzira u kojem dijelu BiH oni živjeli.
- ✓ Na nivou izvršne vlasti kantona u FBiH uspostaviti **stalna radna tijela koja će se baviti ravnopravnosti spolova**.
- ✓ Dosljedno provoditi zakonsku **obavezu** subjekta zaštite da pruži zaštitu, podršku i pomoć žrtvama nasilja u porodici **bez obzira na to da li je protiv učinioca pokrenut krivični ili prekršajni postupak**
- ✓ Intenzivirati **podnošenje krivičnih prijava po službenoj dužnosti**

- ✓ Razmjenjivati informacije o prijavi nasilja između profesionalaca koji se bave problemom nasilja
- ✓ Intenzivirati donošenje rješenja od strane **Centara za socijalni rad** o smještaju žena-žrtava nasilja u sigurne kuću. Informisati žrtve nasilja o mogućnosti smještaja u Sigurnu kuću u skladu sa individualnim potrebama klijentice
- ✓ Pooštiti i intenzivirati **izricanje zaštitnih mjera, intenzivnije koristiti druge zaštitne mjere osim** lišavanja slobode 24 sata (kojom se počinoci zadržavaju u pritvoru 24 sata nakon čega se ponovo vraćaju kući, gdje se nasilje često nastavlja
- ✓ Efikasnije pratiti i dosljedno izricati **sankcije za kršenje izrečenih zaštitnih mjera** od strane nasilnika
- ✓ Hitno izvršiti izmjene i dopune Zakona o zaštiti od nasilja u porodici FBiH kojim će se jasno definisati način osnivanja, pravni status sigurnih kuća i način finansiranja privremenog zbrinjavanja žrtava nasilja u sigurnoj kući.
- ✓ Kroz Zakon i ostale provedbene propise **definisati tačan postupak u smislu zaštite stranca žrtava nasilja**, reguliranja statusa u BiH, zbrinjavanja i neophodne pomoći. Potrebno je **dopuniti postojeći Protokol** o saradnji i osiguranju adekvatnog smještaja i zbrinjavanja stranaca žrtava trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini u tom smislu.

STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijediti pretpostavke za kažnjavanje počinilaca nasilja nad ženama i nasilja u porodici i osigurati pristup pravdi žrtvama:

Usklađivanje zakonodavstva

- ✓ Ujednačiti pravna rješenja u entitetski zakoni u domenu **pravnog tretiranja** nasilja u porodici
- ✓ Uskladiti sa Konvencijom način na koji bh. zakonodavstvo uređuju krivično djelo seksualnog nasilja
- ✓ Pitanja proganjanja, prinudnog braka i genitalnog sakraćenja u krivičnom zakonodavstvu uskladiti sa Konvencijom
- ✓ U slučajevima nasilja ne treba biti predviđeno korištenje metode posredovanja
- ✓ Regulisati domaćim pravnim aktima i dodatne komponente reparacije: **povratak u predašnje stanje, rehabilitaciju i garanciju neponavljanja**

Unapređenja u pravosudnoj praksi

- ✓ Povećati ažurnost i u predmetima nasilja u porodici postupati hitno
- ✓ Kada žrtva odustane od svjedočenja, tužiocu ne bi trebali automatski odustajati od optužnice
- ✓ Pripremati svjedoka i ošteženog za davanje iskaza
- ✓ Pooštiti kazne - novčane kazne i dužinu boravka u zatvoru
- ✓ Okolnosti porodičnosti i brige za djecu ne uzimati kao olakšavajuće okolnosti

STRATEŠKI CILJ 4: Unaprijediti okvir za kreiranje i praćenje provedbe integrisanih i rodnoosjetljivih politika za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici:

- ✓ Uspostaviti koordinaciono tijelo za provedbu Strategije
- ✓ Identifikovati i odrediti nadležne implementatore, rokove i indikatore progrusa
- ✓ Uspostaviti mehanizam redovnog i sistematičnog izvještavanja o provedbi Okvirne strategije

III. IZVORI

Izvještaj je sačinjen na osnovu kontinuiranog monitoringa od strane ARS BiH / MLJPI, kao i iz podataka prikupljenih iz sljedećih izvora:

1. Izvještaji iz unificiranog upitnika prikupljeni od sljedećih organa uprave, upravnih organizacija, institucija:
 - a. Ministarstvo pravde BiH
 - b. Ministarstvo civilnih poslova BiH
 - c. Ministarstvo sigurnosti BiH
 - d. Ministarstvo sigurnosti BiH – Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova
 - e. Ministarstvo sigurnosti BiH – Služba za poslove sa strancima
 - f. Ministarstvo komunikacija i prometa BiH
 - g. Agencija za statistiku BiH
 - h. Agencija za državnu službu BiH
 - i. Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH
 - j. Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH
 - k. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke
 - l. Ministarstvo za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport BPK
 - m. Ministarstvo obrzovanja, nauke, kulture i sporta SBK
 - n. Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK
 - o. Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta PK
 - p. Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta USK
 - q. Gender-centar Federacije BiH
2. Podaci iz unificiranog upitnika prikupljeni od sljedećih nevladinih organizacija i međunarodnih organizacija:
 - a. Fondacija lokalne demokratije Sarajevo
 - b. „Medica“, Zenica
 - c. „Žena BiH“, Mostar
 - d. „Žene ženama“, Sarajevo
 - e. „Sarajevski otvoreni centar“
 - f. Fondacija „Udružene žene“, Banja Luka
 - g. „Vive žene“, Tuzla
 - h. Agencija UN za rodnu ravnopravnost – UN Women
3. Relevantne studije, izvještaji i dokumenti:
 - a. *Rasprostranjenost i karakteristike nasilja prema ženama u BiH*, Agencija za ravnopravnost spolova BiH – UN Women – UNFPA, Sarajevo, 2013
 - b. *Izvještaj Odgovor institucija, ustanova i preduzeća u sprječavanju diskriminacije žena u BiH*, ICVA, Sarajevo 2013
 - c. *Alternativni CEDAW Izvještaj: Izvještaj organizacija civilnog društva o primjeni zaključnih zapažanja i preporuka CEDAW komiteta za BiH 2013-2017*, Helsinski parlament građana, Banja Luka, 2016
 - d. *Analiza usklađenosti postojećih standarda servisa koji se pružaju žrtvama nasilja u porodici u FBiH i RS s Istanbulskom konvencijom*, Sigurna mreža – UN Women, Sarajevo 2015
 - e. Aleksandra Petrić i Dženana Radončić, *Izvještaj i analiza praćenja krivičnih postupaka u oblasti rodno zasnovanog nasilja u FBiH i RS*, Centar za pravnu pomoć ženama, Zenica i Fondacija Udružene žene, Banja Luka, 2014

- f. *Zaštita žena i djece žrtava nasilja u porodici na lokalnom nivou – od zakona do stvarne implemenacije*, Fondacija Udružene žene, Banja Luka, 2016
- g. *Narandžasti izvještaj 2016 – Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava žena u BiH*, SOC, Sarajevo, 2016
- h. *Analiza o pravnom položaju i pristupu pravdi žena u BiH*, Vaša prava BiH, Sarajevo 2015
- i. Natalija Petrić i Nenad Galić, “*Osnovna studija – Analiza usklađenosti zakonodavstva i javnih politika u BiH sa Konvencijom Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici*”, Fondacija “Udružene žene” Banja Luka, 2014
- j. *Finansiranje i osnivanje sigurnih kuća u FBiH – ka boljim rješenjima*, Human Rights Papers 18., SOC I “Medica” Zenica, 2015
- k. *Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici u BiH*, Atlantic initiative, DCAF, Sarajevo 2014

U skladu sa članom 56. Poslovnika o radu Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, predlaže se da Vijeće ministara Bosne i Hercegovine nakon razmatranja usvoji sljedeći zaključak:

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je razmotrilo i usvojilo **Izvještaj o provedbi Okvirne strategije za provedbu Konvencije o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulška konvencija) u Bosni i Hercegovini** za period 01.08.2015.-01.08.2016. godine i zadužilo sve nadležne institucije da provode preporuke navedene u Izvještaju.

**MINISTRICA
Semiha Borovac**